...ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

46-дахи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

...-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй, Министрнүүдэй Советэй орган

...(11869) | 1968 оной ноябриин 17, воскресени | Сэн 2 мүнгэн

ЭРХИМЛЭЭШЭД— ХҮНДЭЛЭЛЭЙ САМБАРТА

Түнхэнэй аймагай Советэй гүйсэдком, КПСС-эй рэйком һаяхан колхоз, совхозуудай һү һаалиин фермэнүүдэй октябрь һарын ажалай дүнгүүдые хаража үзэбэ.

«Сибиряк» колхозой коммунист Г. П. Деминой хүтэлбэрилдэг Ахалигай һаалиин фермэ үнгэрһэн һарын туршада үнеэн бүриһөө 100 литрһээ дээшэ һү абажа, аймаг дотороо түрүү һуури эзэлбэ. Хоёрдохи һуури Саянай совхозой Загтуйн фермэ, гурбадахи һуури—«Сибиряк» колхозой һаалиин нэгэдэхи фермэ эзэлһэн байна.

Түрүү һуурида гараһан Ахалигай фермэдэ аймагай дамжуулгын Улаан туг, мүнгэн шантайгаар барюулагдаба. Социалис мүрысөөндэ түрүүлһэн эдэ гурбан фермэ болон, мүн һарын туршада үнеэн бүриһөө 120 литр хүрэтэр һү һааһан 9 һаалишад аймагай Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэбэ. Тэдэнэй дунда «Сибиряк» колхозһоо нүхэд Демина, Сороковикова, Усольцева, Туранай совхозһоо—һаалишад Якимова, Халбаева болон бусад оролсоно.

Д. ЦЫРЕНОВ.

...ЛИТИЧЕСКЭ ҺУРАЛСАЛЫЕ САГ ҮРГЭЛЖЭ ХИНАН ШАЛГАХА

...ческэ һуралсалай энэ жэл... зуугаад, мянгаад хүдөөгэй ...нууд, партийнабэшэ эдэб... ...нада һуужа, политическэ ...шэлүүлжэ байна.

...хида орходоо мүнөө жэл ...шэнэ жэл олон газарта ...һайнаар эхилбэ. Жэшээнь ...скын шахтоуправленидэ ...нуудай һуралсал һайнаар ...нхэй. Эндэхи партиин... ...хэрэгтэ ехэ һаналаа та...дабаритай, бэрхэ, теорети...талааа бэлэдхэл һайнтай хү...пропагандистнуудаар табиг...һээ һуралсалынь һонир... үнгэрнэ. Мухар-Шэбэрэй ...хоздо, «Эрдэм» совхоздо ...һуралсалай жэл мүн лэ ...һайнаар эхилээ.

...эй политическэ һуралсал ...шанартай үе сагта ябуу...байна. Юуб гэхэдэ, дэлхэйн ...дай багша В. И. Ленинэй 100 жэлэй ойдо бүхы со...дэбхитэйгээр бэлдэжэ эхи... Коммунизмын томо томо ...д дээрэ, промышленна ...нуудта, эрдэм ухаанай ...нуудта, колхоз, совхо... ехэ ойе угтуулан, зохёон ...ажалай эрһэ, охин улам ...мүрысөөнэй дэлисэ улам ... Ажалай ленинскэ вахтада ...н тоо үдэр бүри олошор...тив бүхэн агуу багшын ...рэй ойдо ажалай бэлэг... зэһэнхэй хүдэлнэ. Бу... промышленностиин, хү... хүдэлмэрилэгшэд бүгэдэ ...мүрысөөндэ оролсонхой, ...алхам улам жэгдэдхэн. ...ийлан урагшаа дабшана. ...хамта ажалшадай эдэбхи ...н бадарна, оюун бодолынь ...жана, политическэ эрдэмээ ...э хүсэлынь улам ехэ бо... онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй. ...нэгэ иимэ баримта гэршэл...тическэ һуралсалай энэ ...И. Ленинэй зохёолнуудые ...уратайшуулай тоо нилээд ...байна. Мүнөө жэлдэ агуу ...шэһэн зохёолнуудые гур...һалбаринуудаар: экономи...лософиин, түүхын асуудал... 170 теоретическэ семинар...публика дотор байгуулагдан... политическэ һуралсалай ...н, дунда шатын һургуули... И. Ленинэй зохёолнууд ...байна.

...римаар эмхидхэгдэһэн по...һуралсал хадаа марксизм...н үзэл суртал дэлгэрүүлхэ ...а болохоһоо гадна, үзэл ...һургуули болонхой гэжэ ...дэглэхэ шухала.

...н энэ үе соо коммунист...уралсалые шэнэ програм...идхэхэ талаар партийна ор...нууд, партийна комитедүүд ...н дүй дүршэлтэй болонхой. ...дистын ажалда дүршэл ша... ёһотоор мэргэжэһэн, бэ...нүүд урган гараа. Эдэнэ...н үнэхөөрөө тон һонирхол...литическэ, научна талаараа... дээдэ хэмжээндэ үнгэр...юм. Иимэ хэшээлнүүд хү...дэ сэдьхэл татадаг, поли...эрдэм шудалха хүсэлэнтэй ...байна. Тиимэ хадаа хүнүү...бодолой талаар хүмүүжүүл...лжуулдаг юм. Иимэ шада...мэргэжэһэн, үнэхөөрөө бэ... пропагандистнарые тоолохо ...олон. Бэшүүрэй аймагай ...колхозой партийна органи...пропагандист В. М. Смирнов. ...шэбэрэй «Эрдэм» совхозой ...комитедэй пропагандист ...эгина, Сэлэнгын аймагай ...дунда һургуулиин теоре...семинарай пропагандист ...йданов болон бусад олон ...эрхэ пропагандистнарай тоо... Эдэнэр олониитэдэ, һура...нуудтаа хүндэтэй болонхой. ...лекци, хөөрөөн бүхэниие ...ододоо хүлеэжэ байдаг. Эдэ...ксизм-ленинизмын үзэл сур...дэлгэрүүлэгшэ — сусаршагүй ...дистнар гэһэн хүндэтэ нэрэ ...һоороо зүүнэ.

...нютагуудта политическэ һу...ы түлэб һайнаар эмхидхэг...теоретическэ, научна талаа...мүнөөнэй эрилтэдэ хүрэмэ ...байна. Тиигэбэшье энээндэ ...э дутагдалнууд бии. Поли...һуралсалые шэнэ гуримаар ...г болоһоор һуралсалай ...жэл эхилбэ. Тиимэһээ ...нуудай гурбан шатын һу-ралсал бүхы дээрээ түхэлжэһэн, гуримшаһан, теориин, научно-методическа хэмжээгээрээшье һайжарһан гэжэ һанахаар. Теэд алишье талаараа үшөөл дутагдалнуудтай газар бии байһаар гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энээндэ баримта болгон нэгэ жэшээ дурдая. Мухар-Шэбэрэй аймагай «Знамя Ленина» колхозой партийна организацида марксизм-ленинизмын 5 һургуули, энэ колхозой дэбисхэр дээрэхи хоёр дунда һургуулинуудай дэргэдэ баһа иимэ хоёр һургуули хүдэлжэ эхилээ. Хамтадаа зуугаад гаран хүн политическэ һуралсалда хабаадуулагданхай. Тиинэ энэнь ямараар эмхидхэгдэнхэйб? Заримдаа хэшээлнүүдэйнь таһалдаха ушар үзэгдэдэг. Шалтагааниинь — хүн суглардаггүй. Үнгэрэгшэ жэлдэ иимэ ушар эндэ үзэгдэдэг байба. Тиихэдэ зарим хэшээлнүүдэйнь шанарые һайн дээрэ тоолохын аргагүй. Һуралсалай энэ жэлэй эхилхэдэ, тус колхозой 5-дахи бригададахи марксизм-ленинизмын суртал шудалдаг 2-дохи жэлэй һургуулиин түрүүшын хэшээл пропагандистын хөөрөөн хүнүүдэй эрилтэ хангажа шадаагүй. Научно-методическа талаараашье һула байгаа гэжэ сэхэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Политическэ һуралсал эмхидхэхэ талаар энэ колхозой партийна комитедэй дутагдал юун бэ гэхэдэ. Һургуули бүхэндэ (эндэ дунда шатын һуралсал эмхидхэгдэнхэй) юундэб даа нэгэ-нэгэ пропагандистнар томилогдонхой. Энэ муу. Пропагандистын албан хэрэгээрээ талаар ябалхада, хэшээл таһалдаха жэшээтэй. Хоёр-хоёр пропагандист табиха арга боломжо эндэ бии байһаниинь арсаашагүй. Үшөө нэгэ дутагдалынь юуб гэхэдэ, колхозой ахалагша мэргэжэлтэд һуралсалда хабаадуулагдаагүй. Мүн комсомол, залуушуулайшье һуралсалай эндэ хүсэд тодоржо элирээ эмхидээгүй байһаниинь гэмшэлтэй. Иимэрхүү дутагдалнууд мүн ондоо тээгүүршье үзэгдэдэг байна. Хэжэнгэ, Хориин аймагуудай зарим зарим нютагуудта политическэ һуралсалай хэшээлэй таһалдаха, энээндэ ёһын тэдысэ хандаха ябадал гарана. Эдэ мэтын дутагдалнуудые дары зайсуулха яаралтай хэмжээнүүд партийна комитедүүдэй, организацинуудай зүгһөө абтаха ёһотой.

Политическэ һуралсал урда жэлнүүдэйхидэ орходоо мүнөө жэлдэ шэнэ шатада оронхой. Хэрбээ шэнэ программаар һуралсал эмхидхэһэн түрүүшын жэлнүүдтэ хүнүүдэй олониинь эхин шатын политическэ һургуулида һурадаг байгаа һаа, мүнөө дунда шата — марксизм-ленинизмын үзэл суртал шудалха һургуулинуудта олонхинь һурадаг болонхой. Хүнүүдэй политическэ эрдэмэй дээшэлжэ байһан энэ баримтын гэршэлжэ байһаниинь элитэ. Энээнтэй хамта һурадаг хүнүүдэйшье эрилтэ ехэ болоо, пропагандистнарайшье харюусалга дээшэлээ. Гадна мүнөө жэлдэ В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойтой дашарамдуулан, агуу багшын зохёолнуудые шудалха асуудал онсо удхатай шанартай. Энэ ушар хадаа пропагандистнарай үмэнэ бүришье харюусалгатай зорилго табина. Тиимэһээ нэн түрүүн хэшээлнүүдэй шанар һайжаруулха, научно-методическа хэмжээнь дээшэлүүлхэ гээшэ политическэ һуралсалай эгээл шухала зорилго мүн. Энээниие түйлахын тула партийна комитедүүдэй, тэдэнэй методическа советүүдэй зүгһөө, партиин райкомуудай политическэ гэгээрэлэй кабинедүүдэй зүгһөө саг үргэлжын хиналта, шалгалта хэрэгтэй. Нүгөө талаһаа эдэ органуудай зүгһөө пропагандистнарта теоретическэ, методическа һайн туһаламжа хэрэгтэй. Иигэжэ шадабал, политическэ һуралсал ашаг үрэ ехэтэй байха, үнэхөөрөө үзэл бодолой һургуули боложо шадаха юм.

Мүнөөнэй орёо эрхэ байдалда — хоёр ангиин — социализм капитализм хоёрой үзэл бодолой хурса тэмсэлэй оршон байдалда коммунистнуудые, бүхы ажалшадые коммунис үзэл бодолоор хүмүүжүүлхэ гээшэ тон шухалада тоологдоно гэжэ партиин ЦК-гай һүүлшын Пленумүүд онсо зааһан байна. Политическэ һуралсал хадаа энэ зорилго дүүргэхэ гол шухала арга болонхой. Тиимэһээ һуралсалай шанар һайжаруулха, ашаг үрэ ехэтэй болгохо гээшэ партийна комитедүүдэй, организацинуудай, пропагандистнарай нангин уялга мүн.

100 Алдарта ойн хүндэлэлдэ

АРГА БОЛОМЖОЁО ХЭРЭГЛЭН

Өөһэдын ажал хэрэгһээ дулдыдахагүй олон бэрхэшээл хэндэшье тохёолдожо болодог. Эгээл иимэ бэрхэшээл түмэр замай Улаан-Үдэ станциин коллективтэ дайралдаа һэн.

Забайкальска түмэр замда поезднуудай олоор ерэһэн дээрэһээ Улаан-Үдын отделениин станцинуудта поезднууд зогсохо баатай болоо һэн. Энэ ушарһаа вагонуудай миин байха, аян замдаа һаатаха ушар тохёолдоо.

Түсэбөө, абаһан уялгаа һаатуулангүй дүүргэхэ ямар арга бии гээшэб? Отделениин бүхы коллектив энэ асуудалда харюу олохо гэжэ оролдобо. Хамтаараа хэлсэн, арга боломжоёо элирүүлэн хэрэглэжэ, бэрхэшээлтэ байдалһаа гараха зүб зам олдоһон байна.

Түргөөр ябаха поезднуудые олоор бүридхэхэ гэһэн шиидхэбэри абтаад, бэелүүлэгдэжэ эхилээ. Тиигэжэ Эрхүү, Наушки станцитээшэ ябаха поезднууд бүридхэн эльгээгдэһэн байна.

Түмэр замай Улаан-Үдэ станциин коллектив арга боломжоёо зүбөөр хэрэглээ. Энээнэй ашаар һайн үрэ дүн түйлагдаа. Коллектив түсэбөө бүхы показателяар дүүргэһэн, вагонуудай миин байха сагые горитойгоор хороохон байна. 503 вагон болзорһоо урид сүлөөлэгдэжэ, арадай ажахын ашаа шэрэлгэдэ хэрэглэгдээ. Станциин коллектив ашаа тээхэ, буулгаха даабаряа холо үлүүлэн дүүргэһэн байна.

Станционно диспетчер нүхэр Бурлаковай халаан эрхим һайнаар ажаллаа. Тэдэнэр бэрхэшээлэй тохёолдоһон энэ сагта ашаа тээхэ даабаряа 137 процент, ашаа буулгаха даабаряа 126,6 процент дүүргэһэн байна. Халаанай хүдэлмэришэд түргөөр ябаха 219 поезд бүридхэжэ, аян замдаа үдэшөө, тиигэжэ 202 вагон болзорһоо урид сүлөөлөө.

М. СОЛОМЕННЫЙ.

НЁДОНДОНОЙХИҺОО ЕХЭЭР...

Хэдэн арбаад мянган хүдэлмэришэдтэй «Забайкаллес» комбинат модо бэлдэхэ, шэрэхэ 10 һарынгаа түсэбые амжалтатайгаар дүүргэв. Табан жэлэй гурбадахи жэлэй эхинһээ хойшо 3070 мянган кубометр модон түмэр замай лини, гол шадархи складууд хүрэтэр шэрэгдэһэн байна.

Нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада 194 мянган кубометр ехэ модон шэрэгдээ. Ажалай бүтээсэ дээшэлжэ байһаар. Модо бэлэдхэжэ байһан хүдэлмэришэн бүхэндэ хубаажа харахада, 530,3 кубометр болоно гэхэ гү, али ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ даабари 100,9 процент дүүргэгдээ.

Комбинадай предприятинуудай дундаһаа Баргажанай, Хурамхаанай, Онёогой, Итанцын, Хандагайн, Байгалай леспромхозуудай коллективүүд В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй хүндэлэлэй мүрысөөндэ түрүүлжэ ябана. Республикымнай модошод жэлэйнгээ түсэбые, социалис уялгаяа сүм дүүргэхэ байһандаа этигэнэ.

В. СТУПИН.

Агуу багша Владимир Ильич Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй эршэ үдэрһөө үдэртэ шангадажал байна. Тэдэнэй зариманиинь табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргээд, зургаадахи жэлэй даабариие дүүргэжэ байнхай. Улаан-Үдын «Электромашина» заводой коллектив Советскэ районой түрүүшүүлэй тоодо ородог юм. Октябриин һайндэрэй урда тээ болоһон социалис мүрысөөндэ энэ заводой коллектив онсо шалгаржа, дамжуулгын Улаан туг, шанда хүртөө.

Эндэ комсомол-залуушуулай бригаданууд ехэхэн габьяатай юм. Жэшээлхэдэ, Аркадий Авдоничевой хүтэлбэрилдэг залуушуулай бригада социалис мүрысөөндэ түрүүлжэ, «ВЛКСМ-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ» гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртөө, вымпел абаа. Мүнөө тэрэ бригадын гэшүүд үдэр бүриингөө нормые 120—130 процент дүүргэнэ.

Зураг дээрэ: (зүүн гарһаа) бригадын гэшүүд В. Вавилова, Т. Рутская, С. Ковалев, бригадир А. Авдоничев гэгшэд.
Э. ЛАПИНАЙ фото.

ҮБГЭЖӨӨЛЭЙ ХУБИТА

Үглөө бүри эртэхэнэ, айлнуудай үрхөөр һаял утаанай бушхажа захалха үеэр Жамсаран үбгэжөөлэй тэргэ морёороо торшогонуулан ябахыень Тайлсын совхозой зон харанишьегүйгөөр мэдэдэг болонхой. Урагшаа һанаатай, ажалша бэрхэ энэ малшанай харууһалһан һүрэгүүдынь ходоодоо таргаласатай, булюу һайн байдаг.

Үнгэрһэн зундаа тэрэ гэр бүлөөрөө 200 гаран үхэр бэлшээн таргалуулжа, тус бүринь дунда зэргээр 3 центнер 400 граммдэ хүргэжэ, бэлэдхэлэй пунктда тушааһан байна. Тиигэжэ тэрэ малай шэгнүүр нэмэхэ түсэбөө 80 гаран килограммаар үлүүлэн дүүргэв.

Мүнөө үедэ дүршэл ехэтэй үхэрнүүн баһал бүрүү, хашарагуудые даажа абаад, тамирыень муудуулангүй ондо оруулжа, хойто зундаа тэдэнээ бэлшээн таргалуулха хүсэлтэй. Жамсаран Буянтуевай харууһалдаг мал гурбан хэһэг болгожо илгагданхай. Тамираар һулашатуудынь амяарлан элеэлүүлэгдэнэ.

Жамсаран Бадмажапович бүри урзанда пенсидэ гараха байһан аад, совхозойнгоо хүтэлбэрилэгшэдэй гуйлтаар, өөрынгөө һайн дураар үшөөл хүдэлхэ гэжэ шиидэһэн юм.

К. ГАБАЕВ.

ҮБҺЭН БАЙБАЛ, ХОНИД ОЛОШОРХО

Байгша оной октябриин һүүлээр болоһон КПСС-эй ЦК-гай Пленум дээрэ хүдөө ажахын үйлэдбэриие бүри түргэнөөр хүгжөөхэ зорилго табигдаа. Партиингаа хараалһан энэ программые бодотоор бэелүүлхын тула үхэрэй мяха, һү абалгые дээшэлүүлхэтэеэ хамта республикын өрхэ байдалда эгээл олзотой хонин ажалые илангаяа түргэнөөр хүгжөөхэ хэрэгтэй болоно.

Манай совхозой мал ажалһаа ородог олзо доходой 40—43 процентнь хонин ажалһаа абтадаг гээшэ. Энэ һалбарияа урагшатайгаар хүгжөөхын тула үбһэ ехээр абадаг болохо асуудал шиидхэхэ зэргэтэйбди. Жэл бүри шэнэ газар элдүүрилэн, тарялангаа үргэдхэжэ, талха тарянай зүйл, шэмэтэ тэжээл, һолоомо болон зелёнко ехээр абадаг болообди. Гэбэшье, хонидоймнай тэжээлэй ехэнхи хуби мүнөө сабшалан, бэлшээри дээрэһээ абтана, саашадаашье абтаха. Теэд манай совхоздо сабшалан, илангаяа бэлшээри бага. Бүхы малаа үхэр дээрэ абажа тоолоходо толгой бүхэндэнь 0,30 гектар сабшалан, 0,90 гектар бэлшээри хүртэнэ.

— Энэ «тохомой» шэнээн газартаа эзэн ёһоор хандажа, ашаг ехэтэйгээр хэрэглэдэг болоогүй һаа, жэл бүри олошоруулжа байһан адууһа малаа тэжээжэ шадахагүй тооной болохо саг ерэхэнь гү,—гэлдэжэ малшадай гэмэрэлдэжэ эхилхэ үедэ газар һайжаруулха асуудалаар КПСС-эй ЦК-гай майн Пленум 1966 ондо болоо бэлэй.

Тус Пленумэй айхабтар ехэ удха шанартай шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын тула совхоз доторнай нуга, сабшалан һайжаруулха хүдэлмэри дэлисэ ехэтэйгээр ябуулагдажа эхилээ һэн. Партиингаа энэ зорилго һайшаан дэмжэһэн совхозой бүхы малшад, илангаяа хонишод «тэжээлгүйгөөр тэхэшье таргалуулхагүйлһ» гэлдэжэ, сабшалан даажа абаад, али болохо аргаараа тэдэнээ һайжаруулжа эхилээ. Тэрэ гэһэнһээ хойшо хонишоднай сабшалангаа утэгжүүлжэ, уһалжа, бэлшээриеэ хубаарилан малаа манадаг болоо.

Хонишодой эрмэлзэлгэ ехэтэй тус ажалда совхозой дирекци элдэб янзаар туһа хүргэдэг бэлэй. Малаа тобир тарганаар харууһалжа, ашаг шэмыень дээшэлүүлхые хүсэһэн манай совхозой хонишодой ажалайнь дүн муу бэшэ: хонинoй мяханай өөрынь үнэ сэн 1965 ондо 82 түхэриг 11 мүнгэтэ байһан һаа, энэ жэл 64 түхэриг 88 мүнгэндэ ороо. Ноохон —410 түхэриг 56 мүнгэнһөө 331 түхэригтэ болоо. 1965 ондо хонин бүриһөө 2 килограмм 920 грамм ноохон хайшалагдаһан һаа, энэ жэл—3,08 килограмм абтаа.

Теэд энэмнай үшөөл бага гээшэ. Саашадаа хонидоо улам олошоруулха, ноохо бүри ехээр абадаг болохо ёһотойбди. Энэ зорилгын дүүргэлтэ нэн түрүүн сабшалан, бэлшээри һайжаруулһанһаа дулдыдаха байһаниинь элитэ. Тиимэһээ хадань совхознай энээндэ анхарадаг болоо. Нёдондо сабшалан дээрэ 4100 тонно наг шэбхэ гаргагдаа, 2065 гектар сабшалан хоёр дахин уһалагдаа. Борной болон дисктэй лущильнигаар 825 гектар сабшалан элдүүрилэгдээ. 42 гектар газарта аммиагай уһан, минеральна утэгжүүлгэ оруулагдаа, 20 гектарта олон жэлэй ургамал таригдаа, 10 гектар сабшалангай бургааһан болдог дэгнүүл отологдоо.

Нуга сабшалан һайжаруулхын тула нёдондо хэгдэһэн хүдэлмэриин үрэ дүнгүүд муу бэшэ байгаа. Энэ жэл гектар бүриһөө 17 центнер үбһэн абтажа, үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ 15 мянган центнерээр ехэ абтаһан юм. Мүнөө жэл хуряагдаһан үбһэнэй шанар һайн гэжэ аймагаймнай ветеринарна лаборатори шэнжэлһэн.

Гэхэтэй хамта мүнөө дээрээ хонин ажалнай ашаг үрэ багатай гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Байгша ондо гүрэндэ тушааһан 3227 хониноймнай дунда зэргын шэгнүүр 37 килограмм болоо. Тарган гэһэн сэгнэлтэтэйгээр оройдоол 418 хонин ошоо. 1798 хонин дунда зэргын тамиртай байшоо.

Үбһэ тэжээл гансахан хонидто бэшэ, мүн бусад малда хэрэгтэй байһаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ бэлшээри, сабшалан һайжаруулха талаар энэ намар соносхогдоһон һарын туршада манай хонишод механизаторнуудтай хамта ехэхэн хүдэлмэри хэһэн байна. Ерэхэ жэл сабшалангай гектар бүриһөө 20 центнерһээ бага бэшэ үбһэ абахын тула 3500 тонно наг шэбхэ таргагдаа, 980 гектар сабшалан элдэб янзаар элдүүрилэгдээ.

Үбһэнэй абтадаг газар бага зэргэ һайжаруулагдабашье, 7 мянган гектар бэлшээримнай ойроо хүртөөгүй шахуу. Аймагаймнай «Сельхозтехникэ» нэгэдэл, луго-мелиоративна станци тус хүдэлмэри ойрын жэлнүүдтэ ябуулжа эхилхэ бэзэ гэжэ найдагдана. Бэлшээриеэ һайжаруулаад, нарин нягтаар хубаарилжа хэрэглэдэг болоогүй һаамнай һаяар энэмнай добо дошо болошохо гэжэ һэжэглэмээр байна.

В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын тула дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсоһон манай совхозой хонишод 10500 эхэ хониноо тэды шэнээн хурьга абажа түлжүүлхэһээ гадна, үбэлдөө сабшалан дээрээ тошо халяаха юм. Хонин һүрэгөө хүсэд хүрэхэ тэжээлээр хангажа, бэлшээриеэ һайжаруулбал, ноохон, мяхан абтаха байха.

П. АЛДАЕВ.
Бэшүүрэй совхозой главна зоотехник.

ИТАЛИИН КОММУНИС ПАРТИИН ДЕЛЕГАЦИТАЙ СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН ДЕЛЕГАЦИИН УУЛЗАҺАН ТУХАЙ КОММЮНИКЕ

Советскэ Союзай Коммунис партиин делегаци Италиин Коммунис партиин делегацитай байгша оной ноябриин 13—15-да КПСС-эй ЦК-да уулзаба.

Советскэ Союзай Коммунис партиин зүгһөө Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. П. Кириленко, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн А. Я. Пельше, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Б. Н. Пономарев, КПСС-эй ЦК-гай Уласхоорондын таһагые даагшын нэгэдэхи орлогшо А. С. Беляков гэгшэд уулзалгада хабаадалсаа.

Тус уулзалгада Италиин Коммунис партиин зүгһөө ИКП-гэй Политбюрогой ба хүтэлбэриин гэшүүн Э. Берлингуэр, ИКП-гэй Хүтэлбэриин гэшүүд П. Буфалини, К. Галлуцци, А. Коломби, А. Коссутта гэгшэд хабаадалсаба.

Уулзалгын үедэ уласхоорондын байдалай шухала асуудалнуудаар, империализмда эсэргүү тэмсэлэй зорилгонууд, коммунис ба хүдэлмэришэдэй хүдэлөөнэй асуудалнуудаар, тэрэ тоодо Коммунис ба хүдэлмэришэдэй партинуудай уласхоорондын зүблөөндэ бэлдэхэ, зарлаха тухай, мүн хоёр талые һонирхуулдаг асуудалнуудаар һаналаа мэдэлсэбэ.

Хэлсээнүүд хани ёһоной, сэхэ руунь хөөрэлдэлгын орион байдалда үнгэрөө.

КПСС ИКП хоёрой хоорондохи харилсаануудые марксизм-ленинизмын гол ёһонуудай пролетарска интернационализмын үндэһөөр, совет ба итальян арадуудай хани барисаанай, империализмда эсэргүү, эб найрамдалай, демократиин, социализмын ба уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй бата нэгэдэлэй түлөө тэмсэлэй аша туһада харилсаагаа хүгжөөхөөр хоёр талын бэлэн байһые делегацинууд элирхэйлэн мэдүүлээ.

ТАСС-ай БУРУУШААЛГА

Алжиртахи Франциин далайн-сэрэгэй бааза байһан Мерс-Эль-Кебир Советскэ Союзда үгтэхэнь, тэрэниинь Дундада далай дээгүүр ябадаг сэрэгэй корабльнуудайнгаа тогтохо газар болгохо хүсэлэнтэй гэһэншүү мэдээсэлнүүдые Хойто-Атлантическа союзда хабаатай оронуудай хэблэлэй органууд һүүлэй үедэ тараадаг болоо. Совет сэрэгэй мэргэжэлтэд Алжир шадар ракетнэ түхеэрэлгэнүүдые тодхоно г. м. бэшэнэ.

Алжирай Арадай Демократическа Республикын посольство эдэ мэдээсэлнүүдые байгша оной октябрь соо Парижда балшыса элиршэлхэдээ, эдэ мэдээсэлнүүдынь мэдээжэ бүлэгүүдэй ашаг туһада алба хэдэг зарим газетэнүүдэй хорото ябуулгын хубинь, ямаршье үндэһэ баримтагүй харата шалалга болоно гэжэ тусхайлан тэмдэглэбэ. Тиигэбэшье НАТО-гой сэрэгэй туримхэй бүлэгүүдээр үүдхэгдэн, дэбэргэгдэжэ байгаа энэ кампанинь үргэлжэлһөөр.

Баруун оронуудай хэблэлэй худал хуурмаг мэдээсэлнүүдынь совет-алжир харилсаанай удха шэнжые буруугаар харуулжа, Дундада далай шадархи гүрэнүүд тушаа Советскэ Союзай баримталдаг эб этэ политикые хазагайруулха гэһэн һанаашалгатай байна. Тэрэшэлэн эдэнь Дундада далай дээрэ НАТО-гой далайн-сэрэгэй саг үргэлжын хүсэ бии болгохо гэһэн бэлэдхэл болоно.

Мерс-Эль-Кебиртэ совет далайн-сэрэгэй бааза, мүн Алжирта ракетнэ түхеэрэлгэнүүд бии болгогдохоёо байна гэхэ мэтээр баруун оронуудай хэблэлэй тараагдаһан мэдээсэлнүүд ямаршье баримтагүй худал хуурмаг байна гэжэ эрид шууд буруушаахаар ТАСС этигэмжэлэгдэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Октябриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые хүсэлдэнь хүргэе

Адрес: Яруунын совхоз

ГУРБАН НЮУСА

(Дулаан байра, һайн тэжээл, малай үүлтэр)

ТАБАН жэлэй туршада манай совхоз мяха абалгаяа 26.7 процентээр ехэ болгохо зорилготой. Энэ тиимэ бэлэн хэрэг бэшэ. Бидэнэр арга боломжонуудаа хаража үзөөд, 1964 онһоо эхилжэ үхэрнүүдээ үбэлдөө тураахагүй, харин түргэн зуура шахан таргалуулдаг болохо гэжэ шиидээ һэмди.

Буруунуудые хүйтэн байра соо үбэлжүүлхэдэ һураггүй ехэ тэжээлэй гаргашалагдадагые малшан бүхэн мэдэхэ. Харин залуу мал шахахада түргэн тобиржон таргалхаһаа гадна, һайн шанартай мяханай абтадагынь элитэ. Ушар тиимэһээ буруу, хашарагуудые олоор шахан таргалуулхын тула нэн түрүүн Гүндын отделенидэхи гахайн байра хэрэглэгдээ һэн. Эндэхи клеткэнүүд 8—9 буруугай багтахаар болгогдожо, тэжээл эдихэ тэбшэнүүд хэгдэһэн. Малай аминай, тэжээлэй ууралай гаража байха хоолой заһабарилагдажа, байра соо дулаан болоо, үхэрнүүд норохоёо болёо.

Малай байра тухай асуудалай шиидхэгдэхэтэй хамта шахамалнуудта үгтэхэ бүхы тэжээл оньһон аргаар буйлуулагдадаг болгохо хэрэг гараа. Имэ оньһон техникэ һайса мэдэхэ дүршэл ехэтэй малшан Николай Игнатьевич Перетолчиндо тус гүүртэ даалгагдаа. Үхэртэ үгтэдэг үбһэ зелёнко хоёрһоо бэнюэ тэжээл элдэб янзаар буйлуулагдажа эхилээ. Шахамалнуудай тэжээлэй рацион жэл ерэхэ бүри һайжаруулагдана. Мүнөө үедэ үхэр бүхэндэ 3 килограмм таряа талханай зүйл, 2,5 килограмм үбһэн, 5 килограмм зелёнко, гидролизно аргаар буйлуулагдаһан 5 килограмм һолоомон үгтэнэ. Мал бүридэ хүртэдэг 3 килограмм гурил, 1 килограмм аарса 8 литр уһанда худхагдажа, 40—60 минутын турша соо халуун ууралаар бусалгагдадаг.

Нютагай эрхэ байдалһаа боложо, малда хүртэдэг тэжээлэй рациондо протеин дуталдадаг. Энээниие хүсэлдүүлхын тула 1965 онһоо эхилжэ малдаа аарса бэлдэдэг болоо һэмди. Энэ тэжээлэй килограмм бүридэнь 170 грамм һүнэй белок гэхэ мэтэ азодоор элбэг бодосуул бии юм. Аарса ёһотойл буряад янзаар дарадагбди. Нэн түрүүн 25—30 градус дулаан байра соо табигдаһан цистернэнүүд соо машинадаһан һүөөр тараг буригдэнэ. Һүүлээрнь тэрэнээ электрын галаар хүдэлдэг бэлүүрээр булэжэ айраг болгодог. Айрагаа халуун ууралаар бусалгажа сагаа болгоһоноймгоо һүүлээр нэгэ тээгээ мэшэгээр хэгдэһэн ханатай сүшэгүүд соо хэжэ аарса дарадаг.

Эндэһээ гараһан шүүһэн хии талаар хаягдадаггүй. Харин тугал, буруунда уулгадаг юм. Имэ шүүһэ уужа һураһан мал доторой үбшөөр үбшэлдэггүй гэжэ малшад хэлсэдэг болонхой. Хэрбээ 1965 ондо 900 центнер аарса бэлдэгдэһэн һаа, энэ жэл 1200 центнер дарагданхай.

Малай тэжээлэй рациондо аарса нэмээхэдэ үхэр сүүдхэ бүри 680 грамм протеинтэй тэжээлэй 7 единицэ эдинэ. Имэ тэжээл эдижэ байһан мал шэгнүүрээ сүүдхын 900—1000 граммаар нэмээдэг.

15—17 процент өөхэтэй, тэды шэнээн белогтой үхэрэй мяханда арад зоной эрилтэ жэл ерэхэ бүри ехэ болоно. Мүн һайнаар элдэгдэдэг, 30 гаран килограмм татадаг зузаан арһа промышленность хэрэглэнэ. Эдэ бүгэдые хангахын тула колхоз, совхозууд залуу малаа олоор шахан таргалуулаад гүрэндэ тушааха ёһотой болоно.

1964 он болотор манай ажахыда симментал үүлтэрэй мал үсхэбэрилэгдэжэ, зоотехническэ бүхы хүдэлмэри гансал һү абаха шэглэлтэйгээр ябуулагдагша һэн. Тэрэ үеын малай тугалнуул сүүдхын 400—450 граммаар нэмэжэ, найма һаратайдаа 133—135 килограмм татадаг байгаа. Гунан сар гүрэндэ тушаахада 380 килограмм бологшо бэлэй.

Малаа шахан таргалуулдаг боломсоороо эдэ бүгэдые хараадаа абажа, герефордын мяхалиг үүлтэрэй үхэр симменталай хажуугаар үсхэбэрилэлсэжэ эхилээ һэмди. Мяха ехээр абадаг болохын тула герефордын үүлтэр хэрэглэдэг болопомнай ехэл зүб гэжэ һанагдана.

Энээниие гэршэлхын тула имэ жэшээ харуулхада болоно. Ямар үүлтэрэй мал хэды һаратайдаа гүрэндэ тушаагаа һаа дээрэб гэһэн асуудал шиидхэхын тула нёдондо намар 16—17 һаратай болоһон симментал ба герефордын холимол үүлтэрэй 16—16 үхэр шахахаар үлөөгдэһэн байна. Эдэ мал бүхыдөө 123 хоногто, октябриин 15-һаа февралиин 14 болотор таргалуулагдаһан юм. 20—21 һаратайдаа үхэрэй 400—450 килограмм татахын тула сүүдхэ бүриинь шэгнүүр 900—1000 граммаар нэмээхэ тэжээл эдюулэгдээ. Ажахыдамнай шэмэтэ тэжээлэй багаар бэлэдхэгдэдэг дээрэһээ үхэр талха таряанай зүйлөөр шахагдаа һэн.

277,6 килограмм болодог симментал үүлтэрэй үхэр 123 хоногто шахагдаад байхадаа, 396 килограмм татаа гэхэ гү, али шэгнүүрээ сүүдхын 963 граммаар нэмээгээ. Харин герефордын холимог үүлтэрэй мал энэ болзор соо шахагдахадаа, түрүүн 285,5 килограмм татадаг аад, 421 килограмм хүрэтэрөө таргалаа. Зарим үхэрынь 450 килограммшье болоо һэн. Ингэжэ мяхалиг үхэрнүүд шахалгын үе соо шэгнүүрэе сүүдхын 1102 граммаар нэмээгээ.

Ажахы соогоо абтадаг тэжээл дээрэ аарса нэмэжэ мал шахахада, 123 үдэр соо симментал үүлтэрэй үхэрнүүд 118,4 килограммаар, герефордын—135,8 килограммаар таргалаа. Залуу мал түргэн зуура шахан таргалуулхада герефордын холимог үүлтэрэй үхэр симменталһаа булюу һайнаар түлжэжэ, шэгнүүрээ ехээр нэмээхэһээ гадна, һайн шанартай мяха үгэнэ гэжэ манай совхозой дүй дүршэл харуулна.

Һайн шанартай, хямда сэнтэй мяха ехээр абадаг болохо тушаа КПСС-эй ЦК-гай 1968 оной октябриин Пленум хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй урда ехэ зорилгонуудаа табиба. Тиимэһээ манай совхозой малшадай дүй дүршэлтэй танилсажа, ажалдаа хэрэглэхэдэ республикын бусад колхоз, совхозуудта туһатай байха гэжэ һанагдана.

М. ЦЫБИКОВ, Яруунын совхозой главна зоотехник.

ҮНЭ СЭНГЫНЬ ХЯМДАРНА

Яруунын совхозой эрхэ байдалда үхэр олоор үсхэбэрилхэдэ зохид. Тиимэл хадань жэл бүри гүрэндэ тушаагдадаг мяханайнь 80 процент үхэрэй мяхан болодог. Энээн дээрэһээ хаража үзэхэдэ, үхэрэй мяха ехээр абадаг болохо, өөрынь үнэ сэн хямдаруулха гээшэ шухала асуудал болоно. Энэ зорилгоёо урагшатайгаар бэелүүлхын тула тэмсэжэ, гүндынхид гүрэндэ тушаагдадаг бүхы малаа һайса таргалуулдаг баян дүршэлтэй болонхой.

Зунай бэлшээриин үедэ мал таргалуулхада үнэ сэнгэйнь хямда байдаг дээрэһээ тус совхозойхид энэ сагые хүсэдөөр хэрэглэжэ шададаг. Үнгэрэгшэ зундаа бэлшээридэ ябаһан үхэрнүүдынь шэгнүүрээ 4350 центнерээр нэмээгээ. Совхозой түрүү малшад И. Аюшеев, М. Белобородов, И. Пашенков гэгшэд зунай һаранuудта үхэрнүүдээ сүүдхын килограмм—килограммаар таргалуулаа.

Теэд малаа гансахан зунай сагта таргалуулаад, үбэлдөө тураажа байбал, баһал аша үрэ гарахагүйнь элитэ. Тиимэһээ зундаа хүшэ абаһан малаа тэрэ доронь һайнаар тэжээжэ, хэдэн һара соо шахажа шадабал, ажахыдашье, гүрэндэшье ашатай гэжэ шэнжэлэгдээ.

Жэшээнь, гүрэнэй сэнгээр октябрь — ноябрь соо тушаагдаһан центнер тарган мяхан (амидын шэгнүүрээр) 98 түхэриг 90 мүнгэтэ. Декабрь соо 111 түхэриг 55 мүнгэтэ болоно. Хэрбээ совхоз имэ сэнтэйгээр 300 килограмм шэгнүүртэй үхэр намар гүрэндэ тушаабал, 296 түхэриг 65 мүнгэ гэхэ гү, али 98 түхэриг 95 мүнгөөр үлүү абтаха.

Тиимэһээ гүрэндэ тушаагдаха үхэрнүүдээ намартаа, үбэлэй эхеэр шахан таргалуулбал, тэрээндэ гаргашалагдаһан мүнгэ зөөри сүм харюулагдаад, ажахы олзотодог гээшэ. Гүндынхид ехэнхи малаа декабрь гаргажа гүрэндэ тушаана. Юундэб гэхэдэ, буруу, хашарагуудынь намар тушааха гэхэдэ бэеэр үшөөл бага, хүсэд һайнаар таргалаагүй байдаг.

Урдань үхэрэй шэгнүүр 1 центнерээр нэмээхын тула совхоз 140—150 түхэриг гаргашалдаг һэн. Тэрэнь 1965 ондо 93 түхэриг 69 мүнгэтэ болоо. Харин үхэр түргэн зуура шахан таргалуулдаг гүүртын нэмэһэн центнер мяханай өөрынь үнэ сэн 60 түхэриг 93 мүнгэтэ байгаа. Түлжүүлгэдэ табигдаһан буруунуудай шэгнүүр 1 центнерээр нэмээхын тула 26 түхэриг 64 мүнгэн гаргашалагдаа. Имэ шэнэ аргаар үхэр шахахада гаргашалагдаһан түхэриг бүхэниинь 44 мүнгэ сэбэр олзо совхоздо оруулна. Мүн буруунуудые түхэрсэн сүүдхэдэ дулаан байра соо байлгажа харууһалха, эдеэлүүлхэдэ ажалай болон тэжээлэй гаргашань газаа байлгажа эдеэлүүлдэгһээ пилээд бага.

— Шэнэ аргаар малаа таргалуулдаг болотороо гүрэндэ тушааха малаа 2,5—3 жэл боложо, бэсэ хүсэтэрынь харууһалдаг бэлэйбди. Харин мүнөө һүрэг соомнай 2,5 жэлтэй нэгэшье эрэ хашараг, гуна харахагүйт,—гэжэ тус совхозойхид хөөрэдэг болонхой.

1966—1967 онуудай үбэлжэлгын үедэ эндэ 800 үхэр шахан таргалуулагдаа. Тэдэнэйнгээ тоо нёдондо 1000 хүргэһэн байна. Эдэ жэлнүүдтэ эндэ абтаһан 1 центнер мяханай өөрынь үнэ сэн 52 түхэригтэ хүрөө.

Байгша ондо дунда зэргээр 238 килограмм шэгнүүртэй 462 үхэр октябриин 5-һаа эндэ шахагдажа эхилэнхэй. Эдэ малаа тус бүридэнь 320 килограммтай болгоод, 80 процентыень тарган гэһэн сэгнэлтэтэйгээр гүрэндэ тушааха хараатай. Энэ даабаряа дүүргэхын тула эндэхид үхэр бүхэнэйнгээ шэгнүүр 90 килограммаар ехэ болгохо гэхэ гү, али бүхыдөө 417 центнер мяха нэмэжэ абаха зорилготой. Эдэ малые хамта 9 хүн харууһална.

— Имэ аргаар үхэр шахахада найдабаритайшье, экономическа талаараа ашатайшье,—гэжэ богонихоноор аад, ехэ эли тодоор энэ совхозой директор К. А. Албашеев нүхэр Перетолчиной гүүртынхидэй ажал тухай хөөрэнэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ шахагдажа байһан малай 180-нь декабриин 25-да 620 центнер шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаагдахаар хараалагдана. Бэшэниинь шэнэ жэлэй гарамсаар мүн лэ бэлэдхэлэй пунктда ошохо. Тэрээнһээ гадна, ерэхэ жэлэй нэгэдэхи квартал соо үшөө дүрбэн зуугаад үхэр шахагдажа, 1200 центнер мяхан тушаагдаха юм.

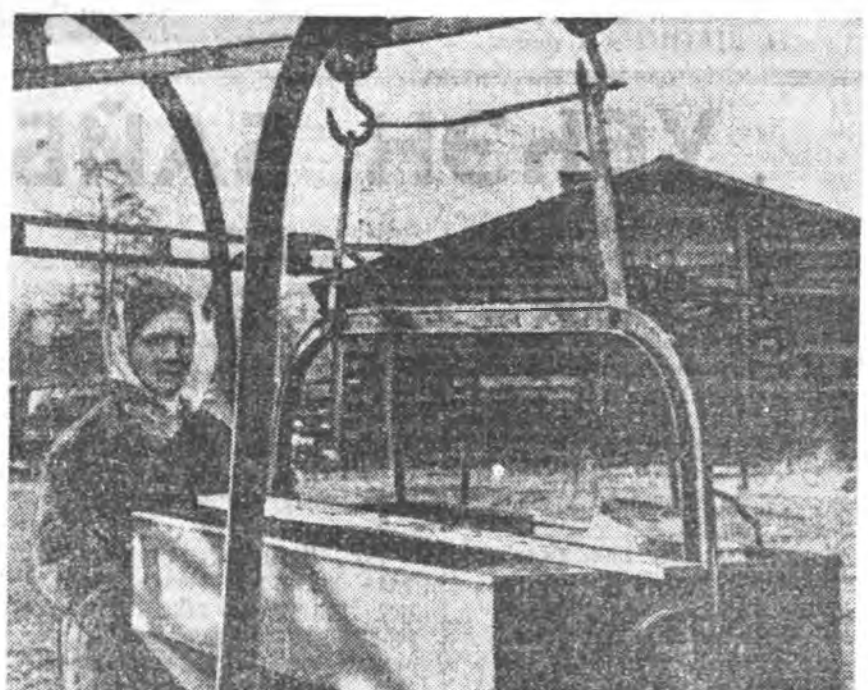
Дээрэ хэлэгдэһэн баримтануудые хаража үзэхэдэ, Яруунын совхоз үхэрэй мяха абаха шэглэлтэйгээр ажахыгаа хүтэлбэрилжэ эхилһээр богонихон болзорой туршада пилээд амжалта туйлаа. Үнгэрэгшэ 3—4 жэлдэ мяханай, һүнэй үүлтэрэй малаа хоёр ондоогоор үсхэбэрилдэг болонхой. Тиигэжэ үнэ сэнгээр хямда мяха ехээр абахынгаа хажуугаар сагаан эдеэгээ доошолүүлнагүй. Эндэхи малшад һаалияа жэл ерэхэ бүри дээшэлүүлжэ, нёдондо үнеэн бүриһөө совхозоороо дунда зэргээр 1700 литр һү абаа. Энэ жэлэй 3 кварталай дүнгөөр тус совхозой нүхэр Княжевай даадаг гүүртын һаалишад КПСС-эй райкомой, аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан тугта хүртэнхэй.

Мал ажалаа зоотехническа заабариин ёһоор эрхилжэ, ашаг шэмыень дээшэлүүлжэ байһан энэ ажахынхидай дүршэл һайшаалтай.

Л. ХАРДАЕВ,
республикын үүлтэртэ мал худалдаха нэгэдэлэй зоотехник.

„Мал ажалые түргэнөөр хүгжөөхэ, малай, шубуунай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ, мяха, һү болон бусад продукцинуудые абалгын өөрынь үнэ хямдаруулха гээшэ арадай ажахын угаа ехэ удха шанартай зорилго"

(КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй 1968 оной октябриин 31-дэ абаһан тогтоолһоо)

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: (дээдэ зураг) эндэхи үхэршэн Татьяна Егоровна Семенкова малдаа буйлуулагдаһан тэжээл түмэр дугыгаар абаашана.

Доодо, зүүн талын зураг дээрэ үхэршэн Леонид Челноков.

Баруун талын зураг дээрэ: шахамалнуудай тэжээл буйлуулдаг цехэй хүдэлмэришэн Александр Алексеевич Ульянов.

Н. ДАМБАЕВАЙ фото.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: совхозой шахамалнуудай гүүрты[н] үхэршэдэй нэгэн Тамара Петровна Терешина.

РЕПОРТАЖ

ЁҺОТОЙЛ ШАХАМАЛНУ[…]

Набша ногооной шэмэ шүүһэндэ адууһа малаа таргалуулаад, поли дээгүүр атарлан бэлшээһэнэй улаа үбэлэй түрүүшын хүйтэниие угтажа байһан үе. Ноябрь гаратар гэрэл мэтэ ялайжа харагдадаг Гүндын нуурай мүльһэн һалхигүйгөөр ороһон саһанда хушагдажа, дунгигар сагаан болошоод, үбэлэй шэнжэ гансата гэршэлнэ. Түрүүшын саһанай агаарта хөөрэн эрьелдэжэ, аалиханаар газарта унажа байха сагта Яруунын совхозой шахамалнуудай байдаг гүүртэ ошожо ябахадаа, эндэхи зоотехник Нимбу Гомбоевич Жамбаловтай хөөрэлдэнэбди.

— Саһагүй үбэлжэхэмнай гэлсэһээр байтарнай ехэ саг соогоо оробо. Хонишоднайл баярлахань гээшэ.

— Ута намар малшан бүхэндэ һайн бэшэ аал?

— Яһалал дулаан намар болоо. Ноябрь гаратар шахамалнуудһаа бэшэ малнай бэлшээридэ ябаа.

— Малшад али болохо аргаараа тэжээлээ арьбалаа. Лимидэй ёһоор октябрь соо гаргашалагдаха тэжээлэй наяад процентнь малда эдюулэгдээ. Харин шахамалнуудаал ёһотой соонь таргалуулхын тула лимидээр хараалагдаһан тэжээлээ мал бүхэндөө заатагүй эдюулхэ ёһотойт гэһэн эрилтэ Перетолчиной гүүртынхидэй урда табигдана,—гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Уданшьегүй Туглын нэмэридэ баригдаһан ута байрануудтай гүүртэдэ хүрэжэ ерэбэбди. Морин дугааг мэтэ бүхэгэр тулганuудта үлгэгдэһэн түмэр дугы малай байра бүхэниие тэжээл буйлуулдаг цехтэй холбонхой. Шанагдаһан гурил вагонеткэнүүд соо шлангаар хэгдэжэ, малай байрануудта тэрэ дугыгаар абаашагдана. Дүүрэн вагонеткэ тэжээл түмэр дугыгаар малдаа абаашажа ябаһан үхэршэн Татьяна Егоровна Семенковатай уулзажа хөөрэлдэбэбди.

— Харууһалжа байһан мал бүхэнэйнгөө шэгнүүр сүүдхын 1050 граммаар нэмээжэ байха гэһэн уялгамнай гансал буйлуулагдаһан тэжээлэй хүсөөр бэелүүлэгдэхэ бэшэ, харин тэрэнээ мал бүхэндэ эдихэ соонь зохидоор хубаарилжа үгэдэгһөө дулдыдадаг, —гэжэ тэрэ мэдүүлнэ.

— Энэ хүмнай үхэршэдэй урдаа хараха Александр Ульянов гээшэ,—гэжэ шэрбэгэр хара һахалтай хүнтэй Нимбу Гомбоевич танилсуулна.

— Би эндэхи бүхы малай тэжээл шанадаг хүниинь гээшэб. Хэдэн олон тэжээл рационой ёһоор буйлуулха гээшэ тиимэншье бэлэн бэшэ. Наранай гаратар эдэ гурбан цистернэ соо 7 тонно тэжээл шанажа үрдихэ хэрэгтэй, —гэжэ хөөрэбэ.

— Һүниндөө хүдэлнэ гүт?

— Үгы, хамаг юумэеэ үдэшэ бэлдээд, үүрээр ерэжэ шанадагби, —гэжэ харюусана.

Модон палааха дээр[…] дэбдижэрхиһэн уужам [...] нүүд соо бүлэг бүлэгөөр[...] хабтагар хабтагар уусатай[...] нүүдэй хажууда ошоходо[...] мен Стельманцук угта[...]

— Мүнөө жэл үхэрн[...] урдынхиһаа түргөөр та[...] Малаа таргалуулжа һура[...] хабди. Декабриин хүүша[...] рэндэ тушаагдаха эдэ 48 [...] мални октябрь соо шэ[...] сүүдхэ бүри 1180 грамм[...] мээгээ. Тиигэжэ үхэр б[...] сүүдхэдэ 1100 граммаар [...] луулжа байхаб гэһэн у[...] дүүргэжэ шадааб,—гэжэ х[...] тэй.

1965 онһоо эхилжэ [...] тоосоондо ороһон энэ г[...] малшад оролдосо ехэтэй[...] дэлмэрилнэ. Тэрэ жэл үхэ[...] нэйнгөө шэгнүүр сүүдхы[...] граммаар нэмээхэ дааб[...] аад, 900—1000 граммаар[...] луулаа. Удаадахишье жэ[...] тэнь тэдэнэр ажалай мүү[...] дүнгүүдые туйлаһан байн[...]

Мал таргалуулха дүй [...] лөөр баян боложо байһа[...] гүүртын малшад мүнөө хар[...] жа байһан үхэр бүхэнэйнгө[...] нүүр сүүдхэдэ 1050 гр[...] нэмээхэ гэһэн уялга абанх[...] рим малшадайнь зорилго б[...] ехэ.

Совхозойнгоо табан жэлэй[...] сэбые болзорһоонь урид[...] дүүргэхын тула шармайн х[...] мэрилжэ байһан эндэхи ма[...] дай ажал алишье талаараа[...] шуулагдадаг.

Тэдэнэрэй ажалайнь ту[...] малай шэгнүүрэй нэмэлт[...] гээр тогтоогдонхой. Мүн нэ[...] шье түлбэри үгтэхөөр хар[...] данхай. Шахалгын 80 хоно[...] үхэр бүхэнэйнгөө шэгнүүр[...] хын 1050 грамм хүрэтэр г[...] тэрэнһээ дээшэ таргал[...] малшадта 1 тугал нэмэлт[...] бэри болгожо үгэдэг. Сүүд[...] риинь шэгнүүр 1000 гра[...] 1050 грамм хүрэтэр нэм[...] үхэршэдтэ 1 түлгэ үгтэхэ [...]

Хүдөө ажахын асуу[...] КПСС-эй XXIII съездын, [...] Пленумүүдэй шиидхэбэри[...] ямараар дүүргэгдэжэ байһ[...] хай КПСС-эй ЦК-гай 1968 [...] октябриин Пленумэй мат[...] нуудаар хөөрэлдөө хэхэ гэж[...] ерэһэн нүхэр Жамбалов гүү[...] гээ улаан булан соо сүү[...] малшадта хандажа:

— Мал ажалай продукц[...] да улам ехээр хэрэгтэй [...] байна. Бүри ойрын сагта ор[...] торнай 14—15 миллион [...] хүрэтэр мяхан абтадаг [...] ёһотой гэжэ КПСС-эй ЦК[...] Генеральна секретарь нүхэр [...] Брежнев тус Пленум дээрэ [...] —гэнэ.

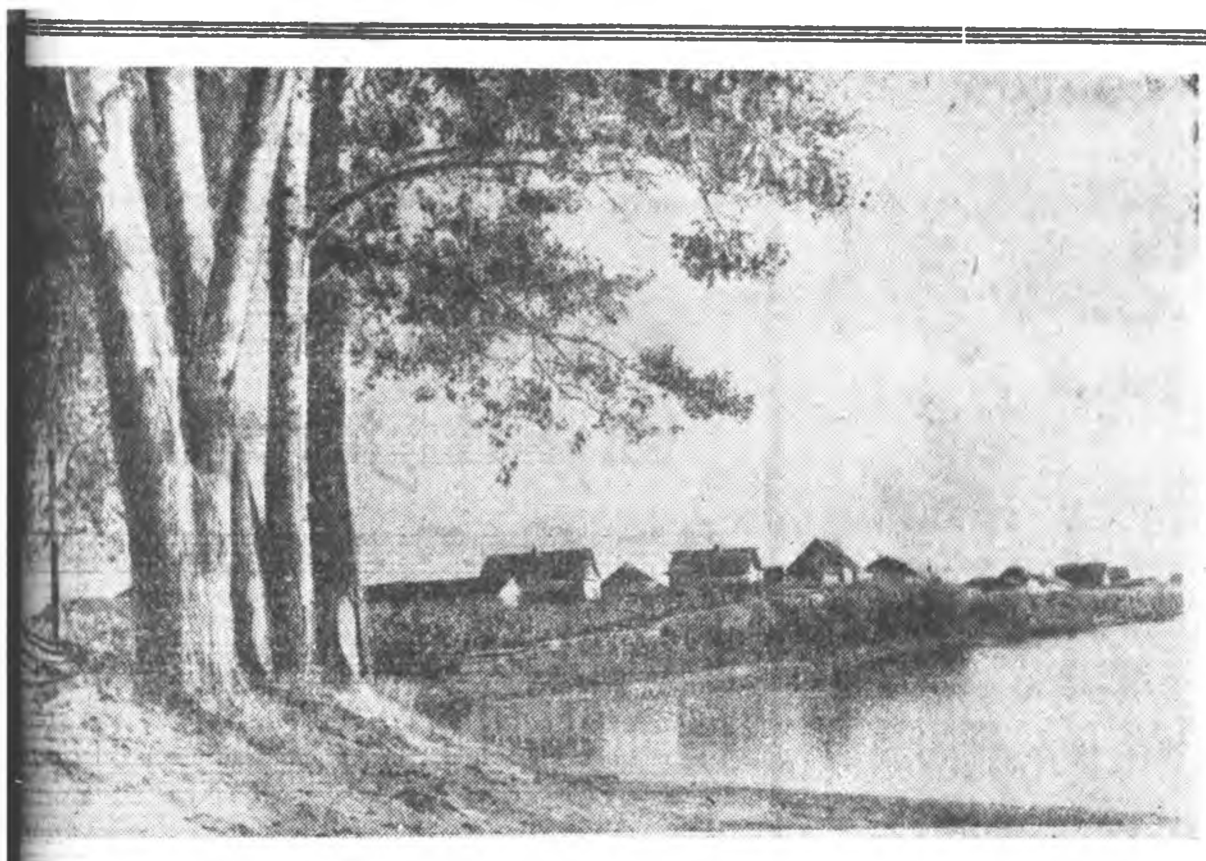
— Энээн дээрэһээ хаража[...] хэдэ, бидэнэрэй малаа т[...] зуура таргалуулаад гүрэнд[...] шаадаг болоһомнай ехэл [...] Гэбэшье энэ ажалаа улам[...] шань һайжаруулжа, совхоз[...] бүхы буруунуудые эндэ [...] жүүлхэ, таргалуулха арга[...] жо манда бии,—гэжэ оор[...] хөөрөө Нимбу Гомбоевич [...] гэлжэлүүлнэ.

— Энэ үбэлжэлгымнай т[...] ... ын һарын ажалай дүнгүү[...] бэшэ. Үхэр бүхэнөө сү[...] 1011 граммаар таргалууж[...] дээбди. Борис Будаев, [...] Стельманцук, Тамара Тере[...] Татьяна Семенкова гэгшэд[...] бүришье һайн. Дунда [...] гээр 238 килограмм шэгнү[...] байһан 462 шахамалнуудаа[...] рэндэ тушаагдаха болотор[...] килограммда хүргэхэбди. Эн[...] тус Пленумэй шиидхэбэри [...] гэхэ хэрэгтэ оруулһан хү[...] мнай болохо,—гэжэ энэ гүү[...] даагша нүхэр Перетолчин[...] дүүлбэ.

П. ДАМБА[…]
манай кор[…]

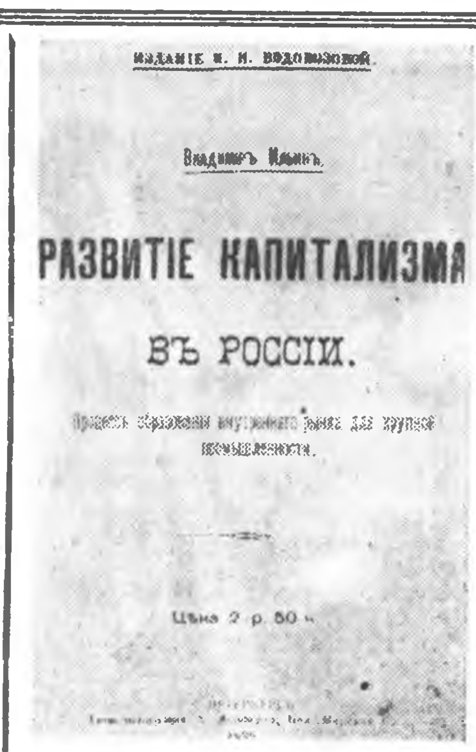

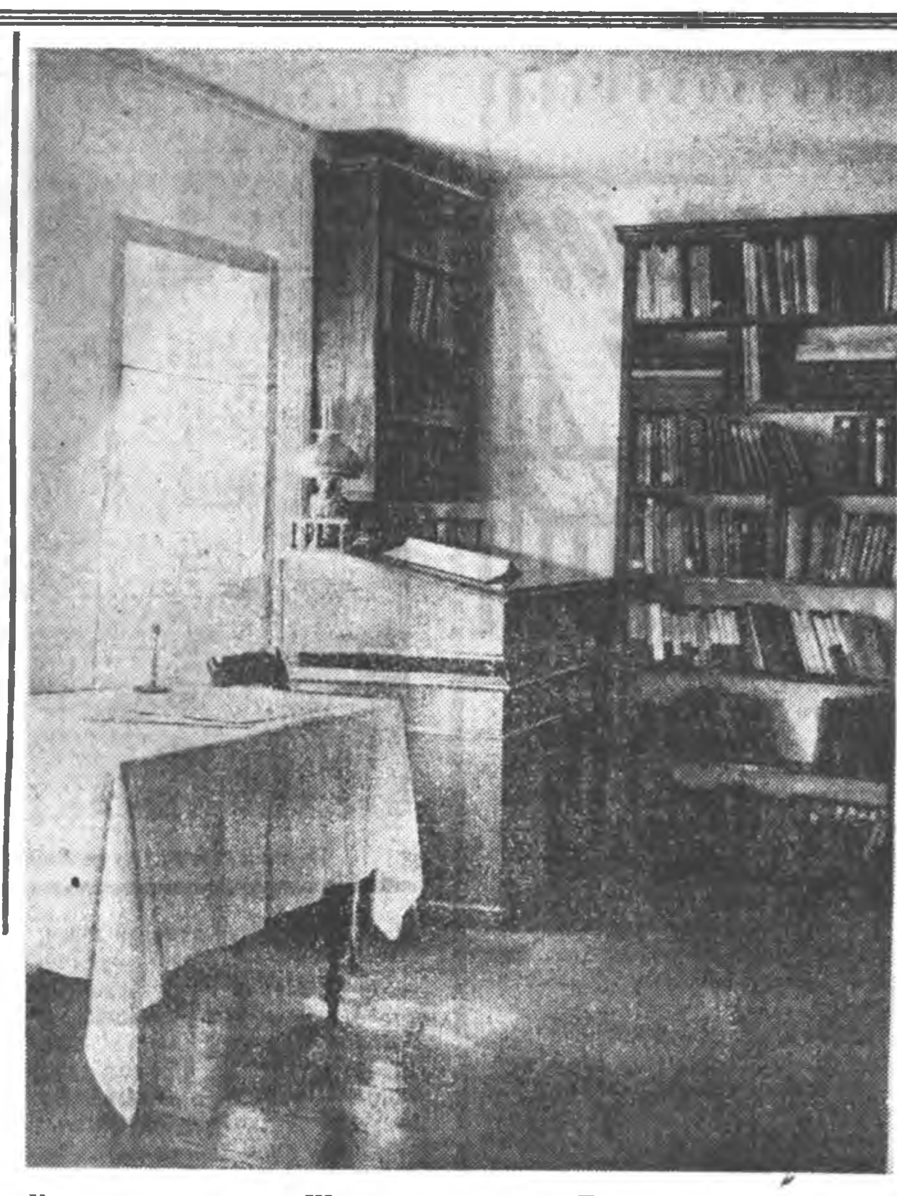

Енисейскэ губерниин Минусинска округой Шушенское тосхон. 1897—1900 онуудта В. И. Ленин энэ тосхондо сүлэлгэндэ байһан юм.

ТАСС-ай фото.

Сибириин сүлэлгэдэ байхадаа, В. И. Ленинэй бэшэһэн «Россидахи капитализмын хүгжэлтэ» гэһэн ном. 1899 оной март соо энэ ном Петербургда хэблэгдэн гарахадаа, Владимир Ильин гэжэ нэрэ доро байгаа юм. Зураг дээрэ: номой гадар хуудаһан.

Красноярска хизаар. Шушенское тосхон. П. А. Петровагай гэр соо В. И. Ленин Н. К. Крупская хоёр гурбан жэлэй туршада ажаһууһан байна.

ТАСС-ай фото.

ЗОНОЙ АША ТУҺАДА

Слесарьнууд, сантехнигүүд, дворнигууд хамта 70-аад хүдэлмэришэд Улаан-Үдэ городой Октябрьска районой томодхогдомол № 6 домоуправленидэ ажаллана. Тэдэнэй гол зорилгонь мүнөө юуб гэхэдэ: олон айлнуудай ажаһуудаг хэдэн дабхар байрын томо, томо гэрнүүдые үбэлдэ һайнаар бэлдэхэ, ямар нэгэн заһабариин гарабал, саг соонь бүтээхэ зэргэтэй.

Октябриин һайндэрэй урда тээхи социалис мүрысөөндэ слесарьнүүд Т. Спиридонов, И. Смирнов, П. Фомин, В. Шмаков, дворнигууд Н. Иванова, Е. Курлыкина, А. Сизых, М. Зеленкина, П. Гордеева, Н. Сазанова, Н. Федюньчик, Н. Степанова гэгшэд амжалта туйлаһанайнгаа түлөө баяр баясхаланда, шанда хүртэһэн байна.

Гэр бухэниие ходо халуун, хүйтэн уһаар хангаха, канализациин болон электрын гэрэлэй түхеэрэлгэнүүдые саг үргэлжэ бүтэн байлгажа ашаглаха гээшэ үбэлэй үеын тон харюусалгатай хэрэг мүн. № 6 домоуправлениин хүдэлмэришэд социалис мүрысөөгөөр район соогоо түрүүлжэ ябана. Олон байратай хэдэн квартал гэрнүүдые даадаг тус домоуправлениинхид В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын тула ажал хүдэлмэридөө үшөө ехэ амжалта туйлахые бухы хүсөөрөө оролдохобди гэжэ мэдүүлнэ.

М. ДРЯХЛОВ.

ЦЭДЭН ГАЛСАНОВ

Ленинэй ябаһан нангин газарнуудаар...

Агууехэ Ленинэй түрэһэнһөө хойшо 100 жэлэй ойдо бэлэд... Совет орон дотор үргэн далайсатайгаар ябажа байна.

Манай республикын хүдэлмэришэн анги, малша, таряаша хү... ажалшан, оюутан ухаатан — бүхы арад зон ашата багша ...ьичэй зуун наһанда шадалайнгаа хүрэхысэ бэлэг сэлэгээ бэл...эз. Алдарта ойн үдэртэ уран зохёолшод мүн лэ эдэбхитэйгээр ...аллажа байнхай. Жэшээлхэдэ, мэдээжэ поэт Цэдэн Галсанов ...йондошье, мүн энэшье жэлдэ Ленинэй ябаһан нангин газар...удаар — Красноярск — Шушенское, Ленинград — Разлив, Моск...—Горки дээгүүр аяншалһан байна. Мүнөө замайнь тэмдэглэл...үдһээ хэдэн бүлэгүүдые толилхомнай.

...эбэнэн дурдамаар Шушенска

...гээшэмнай албанай хэ... али амаралта эмнэлгээр, ...ол ажабайдалай ямар нэ...тай ушар шалтагаанаар ...үндэ зайлашагүй шухала, ...гэн ниидхүүр-онгосо юм ...эр аяншалан гараха гү. ...оһон газараа үзэхэ, та...ье танилнуудаараа уша...ха гэжэ холо ойроорошье ...һонюушархуу хүндэ тии...тай «морин» бэшэ даа. ...дэнэр ниидэхэ баатай ... Ушарынь — албан хэ...ха юм.

...мнай Улаан-Үдэ — Эр...атск — Красноярск — Аба...р татаатай байба. Түрэл ... авиационно завод дээрэ ...лмэришэдэй, инженер ...й бүтээһэн «АН-24» са...агүй ниидэжэ, автономи... областиин түб хотодо түр ...лай.

...энэй эрмэлзэл — бүри ...э гү, зүг шэгыень бари...л, бүри урагшаа, — Шу...ээшэ. Шушенска тосхон ...дэ, Абакан дээрэ суглар...һоо эхилээд Урда Саха...архи, Ашхабадһаа абаад, ... хүрэтэрхи бүхы Сибирь, ...а хизаар, Дундада Азиин ... радиотележурналистнар ...үрэһөөр 100 жэлэй ойдо ...ушаа хэдэн үдэр зүбшэ...бди. Тиигэһэнэйнгээ удаа, ... арай шамай ханаажа, ... түһөө шарайлан, алаг ...тобусуудые «эмээллэн», ... дардам харгын асфальт ...ди. Гараһанһаа хойшо ...тайшет түмэр замтай зэр...һан аад, ехэ мүрэн Ени...үүр бүгтэрөөшэ хүүр...усууднай нэрьесэ гатал...у түргэн электровозтой ... мэндэшэлэлсээд, хоёр ...арба.

...най хүбөөлөөшэ Саян ...а мүрэй шулуун хабса...акасс талын хонин һүрэ...ралзаан, Красноярска хи...нэ зүгэй үрэжэлтэ баян ...агүй сэлмэг үндэр тэнгэ...эхи байгаалиин шэмэг...аан ябаһаар, уданшье... модоной дардам харгын ... таһархадал гээд, — урда... Шуша гол шууяагүйхэ...рон бэтирэн угтажа ерэ...

...э амар, шууяагүйхэн ...үрэнхэн!

... Сибириин энэ нютаг ...хан газар байба. Теэд ...рэ холын Шушые, да... саада тээхи даамгай ...тагые, Владимир Улья...ябаһан, тэндэхиин зонтой ...н, хубисхалай ошото ...гдэһэн газарые тэрэ зан...оо оруулжа, тэрэ үеын ...эхэ дураяа хүрэнэбди. ...ан минии досоо түрэһөөр ...ниинэй, тиимэ дуран илан... Ильич тухай ирагуу до...э байһан халуун үедөө, ...хээр хүрэжэ, зүрхэ сэдь... доһолгон шэшэргэн бай...

...нска...

...эн дурдамаар сүмүүхэн ...тэй, түмэр замһаа 600-...до холо хэбтэһэн бүглүү ...осхондо улас түрын хэ...ргдэһэн Владимир Ильич ...1897 оной май һарын нэгэ ... мори тэргээр буулгуулаа ...агай хатуу сүлэлгын гур... соо һууриһаха болоһон ... тухайгаа эхэдээ нигэжэ ... байдаг:

«... тосхон байна, хэдэн гу... ...һалашье шабартай, тоо...байлтай юумэнь баран ... Сүл тала газар, — сэсэг...юрэ ургамал гэжэ үгы...»

... Шушаһаа мүнөө гансал ...игээд хуушарһан хэдэхэн ...энүүд үлэнхэй, Владимир ... түрүүшынгээ жэлые үн...эндэхиин тарияшан Зы...рэр гэжэ бии байна. Тэ...рээнэй нэгэ уйтахан таһалга соо Ильич байрлаһан байгаа. Досоонь — муухан орон, тэбхэрхэн стол, ногоон бүрхөөгтэй керосин дэн, модон стулнууд — даншье соморхон байдалтай. Удаань, жэл болоод Надежда Константиновна Крупскаягай ерэхэлээр, Ильич ондоо гэртэ, Петрова эхэнэрэй уужам гэртэ ороһон байха юм.

Энэ гэр декабристнууд Александр Фролов болон Петр Фаленберг гэгшэдэй зурагаар баригдаһан, бүдүүн нараһан ханатай, шэнэһэн шалатай, үргэн сонхонуудтай Шуша гол тээшэ ошоһон хашаатай. Баригдаһаар мүнөө 128 жэл болоо гэнэ, теэд үнөөхил зангаараа шахуу гэхээр, Сибириин шэлдэн залуурга үбгэжөөл шэнги һахайжа һууна.

Владимир Ильич Надежда Константиновна хоёрой эндэ гэр бүлэ болоожо анха һууһанһаа урид, бүри табяад жэлэй саана, Шушенскын тарияашад энэ гэр соо анха скрипкын уянгатай аялга шагнагша һэн ха, тэндэ сүлэлгөөр ерэһэн декабрист Петр Иванович Фаленбергын уян хурган дороһоо гашуудалтай аялганууд гарадаг байгаа гэхэ. Хуушанай Шуша гансаардуу таһархай, һураг суунь муу гээд сэбдэг Сибирьтэшье хэлсэдэг һэн. Хаанай дарлалтые үһэрин бодожо, үйбута сохюулһан полягууд тэндэ сүлэгдэжэ, эхэ түрэл нютагаа дурдан гэгэлдэжэ, хариин хатуу ажалда дарагдажа байгаа. «Россин гүрэн түрые нисуулха гэһэн гэмтэ һанаашалгынгаа түлөө» гэмнүүлжэ сүлэгдэһэн гал гани Петрашевский тэндэ хашагдажа байгаа, гэбэшье тэдэнэр баран зоригоо мохоогүй һэн.... Харин мүнөө — энэ Ленин... Ильичэй ерэһэнһээ хойшо тэндэ хубисхалай огсом уряалта дуунууд, пролетар ангиин дуунууд гарадаг болоо һэн!

Тэрэ гэрэй байдал һуудал баһал соморхон. Мүнөө тэрэ музей мүн лэ тиимэ байдалтай, тэрэ зангаараа, тиихэ үеынхеэрээ, үлүү дутуу юуншье үгы... — номой хоёр шкаф, баймгашаа бэшэдэг конторко, стол дээрэнь Чернышевскиин дүрсэ зураг, ханаарнь — хэдэн стул, нариихан түмэр хоёр орон...

—Хэдыдээ Ильич унтажа амардаг хүн гээшэб, юрэдөө? — гэлдэжэ, шушенскынхид гайхашаа барадаг юм байгаа гээ. Үглөө үүрээршье, үдэшэ оройшье сонхоорнь хара, — керосин дэнгэй гэрэл доро уншажа гү, бэшэжэ байһан, али бодолго табижа һууһан Ильичэй һүүдэр саг үргэлжэ үзэгдэжэ байдаг һэн.

Тэндэхиин тарияшад Владимир Ильичые зондо туһалхал гэжэ байдаг хүн гэлсэдэг, тиимэ хадань элдэбын асуудалаар хандажа, хуули засагта гуйлта гомдол бэшүүлдэг, хэрэг барюулдаг байгаа. Тэрээн тухай дурдажа, В. И. Ленин РКП(б)-гэй XI съезд дээрэ иигэжэ хөөрэһэн байдаг: «Сибирьтэ сүлэлгэдэ байхадаа би адвокат болоод үзэһэн хүм. Нюуса адвокат байгаа һаабзаб даа, ушарынь би захиргаанай сүлэлгэдэ байгаа бшууб, тиимэ ажал ябуулха хорюултай байба, зүгөөр ондоо хүнэй үгы байһан дээрэһээ зон намда ерэжэ, зарим хэрэг ушар тухайгаа хөөрэдэг һэн». Тиигэжэ тэндэхиин һуурин зон Владимир Ильичые ехэл һайн хүн, сэсэн хүн гэлсэдэг, ерэжэ, уулзажа, ушараа хэлэжэ, хамаг байдал, гашуудал тухайдаа зүбшэл эридэг, зүб харюу олодог байгаа.

Ильич тэндэ байхадаа Орос ороной хубисхалай ехэ түб газартануудтай, хилын саадахи социал-демокрадуудтай нюуса барисаа холбоо байгуулжа шадаһан байна. Шушенскын оршон тойрон хото тосхонуудаар сүлэгдэһэн социал-демокрадууд олон һэн. Тэмсэлэйнгээ хэрэгээр нүхэсэһэн тэдээнтэй уулзахын тула элдэб арга олоһо, Красноярск, Минусинск болон Ермаковск, Тесинск ошоһон лэ байдаг байгаа. Тиигэжэ элитэ хубисхалшад Г. М. Кржижановский, П. Н. Лепешинский, А. А. Ванеев, В. В. Старков, В. К. Курнатовский, П. А. Красиков, Ленгник, Панин болон бусад нүхэдтэй уулзадаг, тэдэнэрынь айхабтар доратайгаар суглардаг, этигэл найдалаа зузаадхадаг, сэдьхэл зоригоо хурсадхадаг байгаа.

1899 оной майн нэгэндэ Владимир Ильич, Надежда Константиновна, тэдэнэй нүхэд — мүн лэ сүлэлгэдэ байһан социал-демокрадууд Проминский болон Энберг гэгшэд ажалшадай уласхоорондын һайндэрые Сибирьтэ анха түрүүн Шушенска дээрэ тэмдэглэһэн юм. Хамагые һэжэглэн адаглагша хара һанаата надзирательһаа нюуса далдаар урагшаа ой худар орожо, хабарай ургын һалбаржа байһан хуурай наруули майлада гараад, тэрэ үеын тэмсэлэй революционно дуунуудые дуулалдан, сэдьхэл зоригоо зангидаһан, хубисхалай шанартай халуун хөөрэлдөө хэһэн байха юм. Хэдэн олон жэлэй үнгэрһэн хойно Надежда Константиновна Крупская нэгэ дурдалга соогоо бэшээшэнь угаа һонирхолтой: «Тэрэ үдэшэлэн Ильич бидэ хоёр яашье унтажа ядаа һэмди, хүдэлмэришэдэй хүсэн түгэлдэр жагсаалнууд тухай, тэдээндэнь хэзээ нэгэтэ хабаадалсаха байһан тухайгаа шэбшэн бодон байгаа бэлэйбди». Иигэжэ тэндэ Ильичые тойрон гурбан ехэ революциин ган түмэр гварди шэрээгдэжэ байһан түүхэтэй.

Сүлэлгын он жэлнүүд Ильичэй зоригые мохоожо бүришье шадаагүй һэн. Полициин элитэ харууһан доро байбашье, далияа хухараагүй, үдэеэ гээгээгүй, тамир шадалаа алдаагүй. «Хүдэлмэришэн ангиие сүлөөлхын түлөө тэмсэлэй холбооной» хүтэлбэрилэгшэ Ленин Сибириин тэрэ сүл хооһон газарташье байхадаа, революционно этигэл бодолоо уламаар мүлин хурсадхажа, ородой бүхы социал-демокрадуудай жэнхэни ударидагшань байһан зандаа һэн. Тиигэжэ аяар холын заха хизаар Шушенска тосхонһоо мянган үдэр, мянган һүни соо марксис үзэл бодолой эгээл революционно, эгээл дайшалхы, эгээл абьяастай голынь эрьелдэжэ байгаа.

Владимир Ильич Шушенска дээрэ гуша гаран зохёол, дэбтэр статьянуудые бэшэһэн, марксизмын ухаан сурталые улам саашань гүнзэгылһэн байха юм.

Бөөрэнхы народничествын үзэлые балшыса элирхэйлэн, бута сохихо ябадалые эсэстэнь хүргэһэн классическа зохёолоо — «Россида капитализмын хүгжэлтэ» гэһэн ехэхэн номоо тэндэ бэшэжэ дүүргээ һэн. Тиихэ үедөө имагтал Шушенска дээрэ 600 гаран ном, газетэ болон журналнуудай статьянуудые уншаһан байна. Жэшээлхэдэ. Ильичэй хэрэглэһэн тоо бүридхэлэй шэнжэлэлгын хэдэн боти дэбтэрнүүд мүнөө Красноярска хизаарай В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ научна библиотекын жасада гамтайгаар хадагалаатай байдаг. Тэдэнэйнь нэгэн — «Эрхүүгэй болон Енисейн губернинүүдэй хүдөө һуурин зоной газар элдүүриие ба ажахын байдалые шэнжэлһэн тушаа материлнууд» гэжэ 1893 ондо Эрхүүдэ хэблэгдэһэн дэбтэр бии. Бусад ботинууд соонь «Һуурин зониинь», «Һургуулида һуралсалай байдал ба зоной ном бэшэг мэдэлгэ», «Сүлэлгэдэ байгаашад» гэһэн бүлэгүүд байха.

Мүн тэрэ сүлэлгэдэ байхадаа, «Ородой социал-демокрадуудай зорилгонууд», «Манай партиин программын проект» болон бусад дэбтэрнүүдые бэшэһэниинь элитэ. Тэдэнь хубисхалша марксистнуудай ябуулгын дайшалхы гол шэглэлнүүдые тодорхойлжо үгэһэн байха юм. Энэ үедэ Ильичэй эдэбхитэй революционно ябуулга хэжэ байһые гэршэлһэн хаанта засагай һахюулшадай нэгэ мэдээсэл Шушенскын музей соо байна. Элдэб олон тэмдэглэлнүүдтэй энэ шарлаһан саарһа уншахада досоо жэхымээр: «Владимир Ильичэй экономическа зураглал ба статьянууд», С. Петербург, Лейфертын типографи, 1899 он, — гэһэн гаршагтайгаар хоригдоогүй социал-демократическа номуудай баһа нэгэ зохёол хэблэлһээ гараад, «Знани» гэдэг номой магазинда худалдагдажа байна.

Нэрлэгдээшэ автор «Тулин» гэһэн өөрынгөө нүгөөдэ ара нэрээр үлэмжэ мэдээжэ. Иимэ ара нэрэтэйгээр «Шэнэ үгэ» соо, мүн цензурээр хоригдоһон ондоо нэгэ социал-демократическа согсолол соо хэблэгдэһэн байха. Бодото обог нэрыень мэдэхэ хүн үсөөн, ушарынь хадаа социал-демокрадууд энэ авторые өөһэдынгөө ударидагшадай нэгэн гэжэ химгадан, ехээр нюуна. Үнэндөө тэрэнь — улас түрын сүлэлгэдэ ябаһан Владимир Илич Ульянов, 1887 ондо саазалагдаһан Александр Ульяновай түрэһэн дүүнь.

Энээн тухай үндэр түрэлтэ Танда дуулгаха золтой байһанаа мэдүүлнэб (гар табилга)».

Баһа нэгэ онсо дурасхаалтай ушаралые эндэ зураглая. Нэгэтэ Владимир Ильич Москваһаа Анна Ильиничнагай эльгээһэн дэбтэр абаба. (Юрэ гэртэхиниинь угаа олон ном дэбтэрнүүдые Ильичэй захилаар эльгээдэг байһан юм. Удаань тэндэһээ бусахадаа, 15 пүүд ном абаашаа һэмди, гэжэ Н. К. Крупская дурдаһан байдаг). Тэрэ дэбтэр соонь «Кредо» гэжэ гоёор нэрлэһэн «Экономистнуудай» программа байба. Нэрээ алдуурһан бөөрэнхы «экономистнууд» Кускова Прокоповин хоёрой эреэлһэн тэрэ жэрхэмшэг документые уншажа, Ильич ехээр дураа гутаһан, һанаа үнөөн болоһон юм. Тиигэжэ нүхэдөөрөө зүбшэбэ. Хамтын шанга буруушаал эльгээхэ гэлсээд, проектыень бэшэхые Владимир Ильичтэ даалгаа юм. Харюу буруушаалаа зүбшэн хэлсэхэеэ Ермаковско тосхондо сугларха гэлсэбэ. Юуб гэхэдэ, тэрэ тосхондо сүлэлгэдэ байһан Ильичэй нүхэр Анатолий Александрович Ванеев хүндэ үбшөөр үбдэжэ хэбтэри байгаад, Шушенска гү, Минусинк ошохо аргагүй байгаа («Хүдэлмэришэн ангиие сүлөөлхын түлөө тэмсэлэй холбооной» эдэбхитэй гэшүүн А. А. Ванеев түрмэ шорон, сүлэлгэ заралгада ябаябаһаар бэеэ муудаһан байгаа бшуу). Тиин сугларһан 17 социал-демокрадууд харюу бэшэг бэшэжэ ябуулһан байгаа.

Харин тэрэ жэлдээ «17-ной буруушаал» гэһэн суута бэшэгынь бүхы Орос орон соогуур таража, «экономистнууд» этэгээдүүдтэй эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ ябадалда эхи табиһан революционно марксистнуудай гол хараань боложо үгөө һэн. Тэрэ эрэлхэг ябуулгань Россида шэнэ ёһоной марксис парти байгуулха нангин хэрэгтэ зам сэбэрлэжэ үгөө бэлэй.

Владимир Ильичэй сүлэлгынь болзорой дүүрэхэ һүүлшын һаранууд тэсэшэгүй унжагай удаанаар ябаба. Ильич үргэһэ нойргүй боложо, ехээр турашаһан байна. Тэрэ үедөө һүниеэ үдэрлэжэ, үдэрөө һүнилжэ байгаад, оюун бодолоо гүйлгэһөөр лэ һэн, — хилын саана бүхы ородой ниитэ улас түрын нюуса газетэ эмхидхэхэ түсэб толгой соонь болбосорбо, тэрэнэй туһаар шэнэ ёһоной дайшалхы марксис парти байгуулха хараа тодорхойлон табиба!

Тиин Ильич баруун тээшээ, пролетариин хубисхалай гуламта тээшэ, революционно Орос ороной тэмсэлтэ түб газарнууд тээшэ арга хабаараа тэгүүлжэл байһан юм. Одоолшье болзорынь хүсэлдэбэ гү, үгы гү...

1900 оной январиин 29-дэ Владимир Ильич Шушенскаһаа мордоо һэн. Холын замда!..

Теэд тэрэ холынь зам хубисхалай ойрын харгы боложо ерээ. Уданшьегүй Ильич хилын саана гаража, «Ошон» гэһэн нюуса газетэ гаргаба. Тэрэнэйнь түрүү хирхаг дээрэ «Ошонһоо дүлэн дэгжэхэ!» гэһэн декабристнуудай уряал шүлэгэй мүрөөр юрөөл табиһан байба. Тиин Ленинэй большевистскэ парти — Россин Коммунис парти байгуулагдажа, хүдэлмэришэн ангиин хүсэ шадалые элсүүлжэ ороо һэн.

Уданшьегүй Росси дээгүүр алдарта Горькиин уряал — «Һалхи шуурган! Нэрбэг лэ шангаар һалхи шуурган!» — гэһэн уряатай хубисхалай дарсаг далбаба.

Улаан-Үдэ — Абакан — Шушенска.

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · ХИЛЫН СААНАҺАА · РАДИО

ОАР-ай национальна суглаан тараагдаба

КАИР. (ТАСС). Нэгэдэмэл Араб Республикын президент Гамаль Абдель Насер ОАР-ай нэгэ палатна парламентые — 360 депутадуудһаа бүридэдэг национальна суглаае тарааха тухай республиканска декредтэ ноябриин 14-дэ гараа табиба.

ОАР-ай бүхы политическэ ба хуули гаргалгын органуудые һунгагдамал болгохо тухай ОАР-ай хүтэлбэрилэгшэдэй шиидхэбэриин ёһоор национальна суглаан тараагдаха болобо гэжэ Мен агентство дамжуулна.

Шэнэ национальна суглаанай һунгалта 1969 оной январиин 8-да болохо гэжэ декрет дотор хэлэгдэнэ.

Индира Гандиин интервью

ДЕЛИ. (ТАСС). Джавахарлал Неругэй наһа бараһанай һүүлээр дүрбэн жэлэй турша соо Индидэхи демократиин ба социализмын дайсад байдалаа һайжаруулна гэжэ «Пэтриот» гэжэ газетэдэ интервью үгэхэ зуураа, Индиин премьер-министр Индира Ганди мэдүүлбэ.

Дэбжэлтын дайсад бологшо шажанай бүлгэмүүдтэ болон эб ээ таһалагша бусад этэгээдүүдтэ хатуу харюу үгтэхэ ёһотой гэжэ Ганди тэмдэглэбэ.

Алишье бүлэглэлдэ оролсохогүй гэһэн политикаяа арадайнгаа ажахые түсэбтэ ёһоор хүгжөөхэ гэһэн политикала саашадаашье бэелүүлхэ гэжэ Индиин правительство эрид шууд шиидэнхэй гээд Ганди мэдүүлбэ.

„Үгэсэлгэ" байгаа гү?

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Ричард Никсонэй США-гай президентээр һунгагдаһанайнь һүүлээр тэрээнэй ами хорлохо гэһэн «үгэсэлгэ» элирүүлэгдэбэ гэжэ хэлсэһэн үгэнүүд худал байба хэбэртэй.

Тэрэ «Үгэсэлгэ» тухайда полицида хөөрэжэ үгэһэн хүндэ этигэхээр бэшэ юм, яахадааб гэхэдэ, уголовно гэмтэ хэрэгэй түлөө тэрэ хүн Калифорнидо урдань сүүдлэгдэһэн байгаа гэжэ мүрдэлгын үедэ тодорбо, тэрэ хүнэй хэлээшэдэ этигэжэ боломоор бэшэ гээд, районно прокурор Эллиот Голден гэгшэ ноябриин 14-дэ мэдүүлбэ

Баруун Берлиндэ маневрнууд болоно

БАРУУН БЕРЛИН. (ТАСС). Баруун Берлиндэ байрладаг баруунай гурбан гүрэнэй сэрэгүүд ноябриин 14-дэ сэрэгэй һуралсал үнгэргэбэ. Америкын, Англиин ба Франциин 13 мянгаад солдат тэрэ һуралсалда хабаадалсаба гээд «Берлинер моргенпост» газетэ мэдээсэнэ. Газетын мэдээсэлээр, тэрэ һуралсал Бруневальд гэжэ город соохи райондо, «Темпельгоф аэродром шадар, Баруун Берлинэй бусадшье «стратегическэ шухала пунктнуудта» хэгдэһэн байба.

Бүри ехээр зэбсэгжэлгын тэмдэг доро

БРЮССЕЛЬ. ТАСС-ай корреспондентнүүд В. Волков ба А. Красиков иигэжэ дамжуулнад:

Хойто Антлантическа бүлэглэлэй гадаадын хэрэгүүдэй 15 министрнүүдэй хабаадалсаһан НАТО-гой соведэй хоёр үдэрэй сесси ноябриин 15-най үглөөгүүр эндэ нээгдэбэ. Тэрэ сесси ФРГ-эйн милитаристнууд түрүүтэй НАТО-гой эзэрхэг түримхэй, үлэмжэ шунахай сэрэгэйхидэй эрилтээр болзорһоо һара урид үнгэргэгдэнэ.

ФРАНЦИИН КОМПАРТИИН ПОЛИТБЮРОГОЙ МЭДҮҮЛГЭ

ПАРИЖ. (ТАСС). Орон соохи политическэ, экономическа ба социальна байдал тухай, Франциин коммунистнуудай зорилгонууд тухай мэдүүлгэ Франциин компартиин политбюро толилбо.

Эб найрамдалай түлөө тэмсэл гол зорилго байһан зандаа гэжэ мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ. Эзэрхэг түримхэй дайгаа хүсэд болюулхыень Америкын империализмые баадхахын тулада эсэшэ сусашагүй тэмсэлээ Франциин Коммунис парти үргэлжэлүүлхэ юм гэжэ хэлэгдэнэ. Мүн тэрэшэлэн сүлөөрэлгын национальна фронтые мэдэрхын түлөө, Америкын сэрэгүүдые Урда Вьетнамһаа гаргахын түлөө, эрхэ сүлөөтэ, оршон байдалда Вьетнам арадта амгалан тайбан байдал хангахын түлөө тэмсэхэ юм гэжэ хэлэгдэнэ.

Ядерна зэбсэг Баруун Германиин гарта оруулхагүйн түлөө, мүнөөнэй хилэнүүдые хүндэлэн тоохын түлөө, Германска Демократическа Республикые мэдэрхын түлөө Франциин коммунистнууд урид мэтэшэлэн тэмсэхэ байна. Европодохи аюулгүй байдал хангаха талаар дурадхалнуудаа коммунистнууд оруулха юм, буу зэбсэг хуряахын түлөө, эбтэйгээр зэргэ оршон байхын түлөө тэмсэлээ улам хүсэтэйгөөр ябуулха.

Орон соохи дотоодын байдал тушаа хэлэхэ зуураа, улад зониие ажалаар хангахын ба ажалай недели хороохын түлөө, пенсидэ гараха наһанай хэмжээ бага болгохын түлөө, предприятинуудтахи профсоюзна эрхэнүүдые хамгаалхын түлөө тэмсэжэ байгаа ухаанай ажалтай ба физическэ ажалда ябадаг ажалша зониие компарти бүрин түгэсөөр дэмжэхэ юм гэжэ Франциин компартиин политбюро мэдүүлбэ.

Ороной экономическа хүгжэлтэдэ, демократическа налоговой эрхэ формо бэелүүлгэдэ, национальна гэгээрэл болбосоролдо демократическа реформо бэелүүлгэдэ, гэр байрын барилга, бэе маха бадын талаар хүмүүжүүлгэ ба спорт, информаци ба соёл культурын талаар социальна эрилтэнүүдые хангалгада зорюулагдаһан дурадхалнуудыемнай дэмжэлсыт гэжэ арад зониие Франциин компарти уряална.

Орон соохи социальна бүхы хүсэнүүд монополинуудта эсэргүү тэмсэлдээ ганса зорилготой юм, тиимэһээ бүхы социальна хүсэнүүдэй ажал ябуулгые нэгэдүүлхэдэ туһалха гэжэ коммунистнуудай оролдожо байһые Франциин компартиин политбюро дахинаа элирхэйлэн мэдүүлнэ.

Бүхы хүдэлмэришэдэй ба демократическа хүсэнүүдэй, түрүүшын ээлжээндэ коммунистнууд ба социалистнуудай ажал ябуулгые нэгэдүүлхэ тээшэ коммунистнууд оролдон зүдхэнэ. Тэрэ нэгэдэл Франциин арад зоной олонхиин дэмжэлгэдэ хүртэжэ шадаха, ажабайдалыень шэнэдхэн хубилгаха — тиимэ хамтын прогрессивнэ программын ёһоор бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Бүгэдэ ниитын забастовкын амжалта

РИМ. ТАСС-ай корреспонеднт Ю. Лопатин иигэжэ дамжуулна:

Пенсионно тэдхэмжын системэ һайжаруулха, гуримшуулха ба демократизацилха тухай эрилтэнүүдые дэмжэжэ үсэгэлдэр хэгдэһэн бүгэдэ ниитын забастовкын түрүүшын дүнгүүдые Италиин профсоюзууд ба хэблэл гаргажа байна. Ажалшадай туйлай ехэ нягтарал ба эдэбхиин оршон байдалда тэрэ стачка боложо үнгэрбэ. Һүүлэй хорин жэлэй турша соо анха түрүүшынхеэ энэ стачка бүгэдэ ниитын шэнжэ шанартай болоһон, мүн ороной профсоюзна гурбан томо нэгэдэлнүүд бултадаа тэрээниие эмхидхэһэн байба.

12 миллион хүдэлмэришэд, тарияшад, алба хаагшад, батраагууд, наймаашад гэхэ мэтэд забастовкодо хабаадалсаба гээд, демократическа хэблэл мэдээсэнэ. Энэ ороной экономическа ажабайдал бүхыдөө зогсошоһон, тогтошоһон байгаа. Милан, Рим, Генуя, Болонья, Венеция, Палермо, Турин, Флоренция, Бари, Триест гэхэ мэтын томо томо городуудай ажалшад бүгэдөөрөө забастовкодо хабаадаба гээд ажалай итальянска бүгэдэ ниитын конфедераци (ВИКТ) коммюнике доторoo тэмдэглэбэ.

Бүхы орон дотор забастовкодо хабаадагшадай процент туйлай дээдэ хэмжээндэ — 95 процентдэ хүрэһэн байна. Аяар хэдэн жэлэй турша соо забастовочно хүдэлөөндэ хабаадаагүйшье фабриканүүд ба заводуудай ажалшад мүнөөнэй забастовкодо хабаадалсаба. Ноябриин 14-дэ театрнууд хаалгатай, кино буулгажа байһан ажал зогсошонхой, ремесленнигүүд ажалаа хаяһан, студентнүүд ажалшадтай һаналаа нэгэдэлгын тэмдэлг болгон һургуулинуудаа хаяжа ошоһон байгаа.

Үсэгэлдэрэй бүгэдэ ниитын забастовко Италиин хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй онсо шухала шатань болобо, ажалшадай эмхи нягтаралаа, мэдэрэлээ дээшэлүүлһэнэй баримта болобо. Ороной хүдэлмэришэн анги социальна шэнэ байлдаануудта бэлдэжэ байна. Ноябриин 19-дэ гүрэнэй предприятинуудай ба түмэр замай хүдэлмэришэд, алба хаагшадай забастовко түхеэрэгдэжэ байнхай. Декабриин 5-да Римэй ба римскэ провинциин ажалшадай бүгэдэ ниитын забастовко болохо юм.

Р. Никсонэй пресс-конференци

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС-ай корреспондент С. Лосев иигэжэ дамжуулна:

США-гай президентээр һая һунгагдаһан Р. Никсон ноябриин 14-дэ эндэ пресс-конференци үнгэргөө. Даб дээрэхи үедэ гүрэнэй департаменттай холбоо тогтоохын тулада, мүн хэлсээ хэжэ байхын тулада Роберт Мэрфи гэгшые гадаадын политикын талаар өөрынгөө түлөөлэгшэ болгожо томилбоб гэжэ Никсон соносхобо. Профессиональна дипломат Мэрфи гэгшэ президент Д. Эйзенхауэрай правительство дотор, гүрэнэй секретариин орлогшо байһан юм. Мүнөө үедэ тэрэ Мэрфи «Корнинг гласс интернейшнл» гэжэ томо коорпорациин правлениин түрүүлэгшээр, «Морган гаранти траст компанийн» консультативна соведэй гэшүүнээр ажаллажа байдаг юм. Президенттэй хамта Мэрфи өөрөө пресс-конференци дээрэ байлсаба. Тэрэ Мэрфи ямар эрхэ түлөөлгэтэй байхаб гэбэл, мүнөөнэй гадаадын политическэ событинууд тушаа, илангаяа Вьетнамда хабаатай асуудалнууд тушаа президентдэ дуулгажа, мэдээсэжэ байха, гадна гадаадын политикын талаар асуудалнуудые мүнөөнэй правительстватай зүбшэн хэлсэжэ байха — тиимэ эрхэ түлөөлэлгэтэй байхаа юм гэжэ Никсон хэлэбэ.

Гадаадын политическэ тон шухала уялганууд тухай асуудал гарахада президент Джонсон, гүрэнэй секретарь Раск гэгшэдтэй өөрөө бэеэрээ уулзажа хөөрэлдэхэ бэзэб гэжэ найданаб гээд Никсон хэлэбэ. Гадаадын политикын талаар шухала ямаршье шиидхэбэри гаргахынгаа урда тээ намтай зүбшэн хөөрэлдэхэб гэжэ президент Джонсон намайе найдуулаа юм гээд Никсон мэдүүлбэ.

Амаралтын үдэрэй хуудаhан

ХОЛО ОЙРЫН ҺОНИН

ШҮЛЭГ, ДУУНУУД ЗЭДЭЛБЭ

Һаяхан Бэшүүрэй аймагай Пионернүүдэй байшан соо дуу, хүгжэм зэдэлжэ, хүлгөөтэй хүхюутэй байба. Ушарынь хадаа эндэ Бэшүүр тосхоной пионернүүд болон комсомолшуудай эмхидхэһэн шүлэг, дуунай һайндэр үнгэргэгдэһэн байгаа бшуу.

Тэрэнииие Пионернүүдэй байшангай директор Анна Ильиничина Соколова нээжэ, манай ороной жаргалта һайхан байдал тухай суглараншадта хөөрэжэ үгөө. Удаань пионернүүд, комсомолшууд хамтадаа залуу наһан тухай олон дуу бэшэһэн композитор Александра Пахмутовагай дуунуудые, мүн совет поэдүүдэй шүлэгүүдые гүйсэдхөө.

Һайндэрэй түгэсхэлдэ Пионернүүдэй байшангай дэргэдэхи драматическа кружогой гэшүүд һонирхолтой зүжэг табиһан, тиихэдэ баянистнуудай кружогойхид багахануул хүгжэмэй зохёолнуудые шадабаритайгаар гүйсэдхэжэ, альга ташалгаар үдэшэгдэһэн байна.

А. САВЕЛЬЕВА.

ТОО БҮРИДХЭХЭ СТАНЦИ

Машинаар тоо бүридхэхэ Сэлэнгын аймагай станци Гусиноозерскдо бии болгогдохонь. Тэрэнэй ашаар тус аймагай ажахынуудай эмхи зургаануудай бухгалтерска тоо бүридхэлгые ниитэдэнь оньһожоруулжа, хаһа саг соонь тобшолхо, тодоруулха аргатай болохо юм.

Станциин ашаглагдаһанай удаа тэрэнэй бааза дээрэ саашадаа тоолон тодорхойлолгын түб эмхидхэгдэхээр хараалагдана.

Мүнөө үедэ станциин гартэ эрёо оньһон түхеэрэлгэнүүдые тодхожоор бэлэдхэгдэжэ байнхай.

Тоо бүридхэхэ станцида ажаллаха мэргэжэлтэдэй тусхай курсанууда һуралсахаар арбаад нүхэд Новосибирск, Красноярск болон ороной бусадшье городуудаар аймагһаа эльгээгдэнхэй.

Б. ДАМДИНОВ.

ОЛИМПИАДА КИНОЭКРАНУУДТА ХАРУУЛАГДАХА

МЕХИКО. (ТАСС). Мүнөө үеын уласхоорондын угаа ехэ мүрысөөнүүдые үнгэргэхын тула XIX олимпиада эмхидхэгшэд нилээд ехэ оролдолго гаргаа. Тэрэнэйнь аша үрэ—спортын эрхим барилганууд. Олимпиин тосхон түхеэрэгдэнхэй. Эдэ бүгэдэнь хүн зоной байранууд болгогдон, Латинн Америкын ороной түүхэдэ түрүүшынхеэ Олимпиада эмхидхэһэн алдар солотойнь хамта мексикынхидтэ үлэбэ.

— Олимпиадын гаргаша тэхэрюулхэ арга боломжонуудай нэгэниинь—Мексикан олимпиада тухай фильм худалдахада орохо мүнгэн болоно, —гэжэ Франс Пресс агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, Олимпиин нааданай эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ Педро Рамирес Васкес мэдүүлбэ. Олимпиин наадан 530 мянган метр ута плёнко дээрэ буулгагданхай. Тэрэнэй эрхим бүлэгүүдые кинокартина болгожо байна. Мүн Олимпиадын үедэхи спортын зарим мүрысөөнүүдые харуулһан бага фильмүүд буулгагдаха.

Олимпиин нааданда зорюулагдаһан ехэ фильм ерэхэ хабар Канадада болохо уласхоорондын кинофестиваль дээрэ анхан харуулагдаха юм.

ЕЛҮҮР ДЭЭРЭ

Байгша оной ноябриин 30-һаа декабриин 8 хүрэтэр хоккейгээр уласхоорондын хоёрдохи наадан Москвада болохо юм. Энээн тухай хөөрэжэ үгэхыень СССР-эй Хоккейн федерациин харюусалгата секретарь Г. Епихиндэ ТАСС-ай корреспондент хандаба.

— Тон һонирхолтой наадан болохо, — гэжэ Г. Епихин хөөрэнэ. — Энээндэ хабаадалсаха СССР-эй суглуулагдамал командада оруулагдахаар хараалагдагшадай дунда үнинэйшье спортсменүүд, залуушуулшье бии.

Канадынхид манайда ерэхэ. Зүгөөр Скандинавида, Финляндида һаяшаг наадаһан суглуулагдамал командань бэшэ. Барагсаахада. Канадын командын бүридэлдэ Олимпиин суглуулагдамал командаһаа зургаа долоон хүн орохо, бусадынь залуушуул байха хаш.

Финляндиин суглуулагдамал команда наадаха. Манай хойто зүгэй хүршэнэр мэргэжэл шадабаряа хараа байса дээшэлүүлжэ байна. Греноблиин Олимпиадын үедэ финнүүд түүхэдэ түрүүшынхеэ Канадын суглуулагдамал командые илаһан юм. Алдар сууда гарагшадые һая тэдэнэр дахяад шүүжэрхёо.

Мүрысөөндэ ГДР-эй хоккеистнүүд хабаадаха. США-гай суглуулагдамал командада уряал эльгээгдэнхэй.

Москвадахи уласхоорондын энэ мүрысөөн хадаа Стокгольмдо болохо дэлхэйн нааданда СССР-эй суглуулагдамал командын бэлэдхэлэй шухала шатань болохо. Манай суглуулагдамал командын тренернүүд.—А. Чернышев, А. Тарасов гэгшэд мүрысөөнэй удаа өөһэдынхидөө Канада абаашаха юм. Дэлхэйн чемпионууд хоккейн анха үүдхэһэн орондо январиин тэнгһээ хойшо дүрбэн удаа һорёо үнгэргэхэ уряал абанхай.

(ТАСС).

ШЭНЭ ТИПОГРАФИ

Нарһата тосхондо эндэхи барилгын участогай дархашуул типографиин шэнэ байшан барижа, һаяшаг ашаглалгада үгөө һэн. Уһаар дулаасуулагдадаг һаруул, уужам энэ байшан дотор үзэг холболгын, хэблэлэй болон саарһа отолхо цехүүдһээ гадна, захиргаанай хэдэн таһагууд бии.

Типографиин шэнэ байшан соо газетэ хэблэхэ хүсэтэ хоёр машина, мүн хоёр линотип болон бусад шэнэ түхеэрэлгэнүүд тодхогдоод, ашаглагдажа эхилээ.

Ш. ЧИМИТДОРЖИЕВ.

Буряад хатар, дуун һайхан даа. Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ХЁЛГО мүрэнэй эхинһээ абаад, адагтань хүрэтэр, мүн тэрээндэ шудхаһан олон горхо голнуудай хоёр эрьеые зубшан буряад зон эртэ урда сагһаа ажаһуудаг түүхэтэй. Энэ гол дээрэ оршодог Бэшүүрэй аймагай Бодонгуудай Хонхоло нютаг Шэтын областьтой хилэ залгана. Эндэһээ хорёод модоной зайтай газарта Обор-Үнгөөгэй буряадууд нютагжан түбхинэнхэй юм.

Хёлго мүрэниие үгсэн, Шэтын областиин нютагуудай буряад нэрэ дурдабал иимэ: наада захаһаа—Тоодхото, Зардама, Намал, Үлэнтэ, Булаг, Обор, Үнгөө, Мүндэртэй, Шэбэр, Нарин-Горхон, Оорсог, Халархан, Хатангар, Мойһото, Балянга, Далабха, Хүһата, Бада, Хүһөөтэ, Хара-Гүүн, Могзоон, Хяла; Ара-Нуур гээд лэ Хёлго голой эхин тулашана. Саашаа Яабланшэлын үбэр талада Шэтын хойморой буряадууд манай республикын Яруунын аймагтай хилэ залгажа һуудаг гээшэ.

ОБОР-ҮНГӨӨГЭЙ буряадууд гэжэ эхилээ хадаа эдээн тухайгаа үгүүлэе. Обор-Үнгөөгэй буряадууд гэжэ хэр үгһөө нэрэшэһэн нилээд олон буряад зон Обор, Булаг, Мүндэртэй, Үнгөө гэһэн дүрбэн гол дээрэ нүүдэл ажаһуудалтай байһан. Обор, Булаг, Мүндэртэй гэһэн гурбан багахан горход Түгнэ Хёлго хоёрой хоорондохи шэлэһээ эхи абажа, Хёлго мүрэндэ шудхадаг. Үнгөө хадаа Сүхэ, Хёлго мүрэнүүдэй хоорондохи Малахаанай үндэр шэлэһээ эхи абажа, Могзоон, Бутангар, Ехэ-Горхон, Гандуу, Дэлюун, Үшха, Харуул гэхэ зэргэ олон гол горхонуудые һабалан, Хёлго мүрэндэ шудхаһан нилээд томохон гол болоно. Үнгөөгэй голые үгсөөд эхиндэнь тулатар ябахада, үргэн тала газар хомор юм. Хамагай уужамынь Харуулай тала гэжэ утааша арба гаран, хүндэлөөшөө—таба-зургаан километр зайтай талмай бии. Бусад газарнуудынь Үнгөө голоо хабшаһан хада хабсагай, намаг, нуур сөөрэмүүдээр эзэлэгдэнхэй. Гэбэшье сабшалангай, бэлшээриин нуга газар элбэг. Голоо үгсэхэ тумаа үндэр агалиг болоно, үбһэ ногоониинь һоохон, газарайнь хүрьһэн хужар марзагүй, хүбхэ, торфоор хушагданхай болошодог. Намарай ольбон эртэ унажа, үбэлдөө саһа ехэтэй, хабарынь ута байдаг тула эндэ таряалангай ажал эрхилхын аргагүй юм. Тиимэһээ обор-үнгөөгэйхид урдань адууһа малаа үсхэбэрилхынгөө хажуугаар агнуури хэхэ, хушын һамар түүхэ, ойрын хото, тосхонуудаар ябажа, дархалхэдэг ажалтай байһан.

Тарянай ажал эрхилдэггүй, жэлэй дүрбэн сагта нүүжэ байдаг дээрэнэ ойро хүршэ һуудаг Түгнэ, Хёлгын буряадуудһаа соёл болбосоролойнгоо талаар нилээд гээгдэнги, барга, гэнэн хонгор заншалтай һэн.

УРДАНАЙ БА МҮНӨӨНЭЙ ОБОР-ҮНГӨӨ

Революциин урда тээ эндэхи зон Дээдэ-Үдын уездын Гушадай волостьдо мэдэлтэй байгаа. Тиихэдээ ниитэ дээрээ Үнгөөгэй буряад гэжэ нэрлэгдээд, захиргаанай талаар үгсаа отогоороо илгаран: «Гушадай, «хүбдүүдэй» гэһэн хоёр бүлэг, түс тустаа захирха зайһантай байһан юм.

Бодото дээрээ эндэхи зоной дийлэнхи олониинь Үдын Шулуута нютагһаа нүүжэ ошоһон «гушад», Түгнын адаг багһаа зөөһэн «хүбдүүд» үгсаатан юм һэн гэжэ домоглон, эртэ урдынгаа түрэл гаралнуудые хүрэтэр дурсажа һуудаг үндэр наһатай үбгэд, хүгшэд мүнөөшье Үнгөө нютагта олон бии.

Тиихэдэ баһа энэ нютагта үшөө онгоо газаашье нүүжэ ерэһэн, тусхайлбал, Сүхын (Красночикойский район), Долоо-Нуурһаа, Хёлгын Үбэр-Хонхолын Бодонгуудһаа, Алташа, Хайсгарай гушадһаа нүүжэ ошоһон, бусад отогой зон байһан домогтой. Эдэнэр үсөөхэн айл байһан тулада тэндэхи али нэгэн бүлэгтэнь хамжан, тэдэнэй отогой (гушадай гү, али хүбдүүдэй) нэрэдэ ороһон гэлсэдэг.

ҮНГӨӨГЭЙ буряадуудай олонхинь Оборой гушад бүлэгэй харьяатан. Эдэнэр барандаа шахуу Хориһоо нүүжэ ошоһон нэгэ эсэгын үри һадаһан гээд үе залгамжалан бүридхэжэ тэмдэглэһэн «Угай бэшэгтэй». Тэрэнь бүришье һонин. Домогойнь эхин: Ногто, Нэмхэ гэжэ нэрэтэй хоёр аха дүүнэр Үдын Шулуута, Ацагад нютагуудаар ажаһууһан гэнэ. Ногто гэгшэнь долоон, Нэмхэнь—табан хүбүүтэй һэн ха. Ногтын Горье гэжэ нэрэтэй хүбүүнэйхинь Ацагадтаа үлэжэ, бусад зургаанийнь Үбэр-Хёлго нүүжэ ошоод, тэдэнэй табаниинь: Атарай, Хүнгэр, Ногосон, Манхай, Атхан гэгшэдынь Обор-Үнгөөдэ нютагжаһан. Зургаадахи—Нори нэрэтэй хүбүүнэйхинь Хайсагар (мүнөөнэй Бэшүүрэй аймаг) гэжэ газарта һууриһажаһан байна.

Оборой гушадай гол үндэһэн болоһон Үдын Шулуута нютагһаа үзүүртэй Ногтын табан хүбүүнэй «Угай бэшэгһээ» үзэхэдэ, тэдэнэр ехэл удаһан, үнэржэһээр байна. Эдэнэр бүхы Үнгөөгэй буряадай, барагсаахада, зуунай дала-наян хүбинень эзэлнэ хаш. Уган эсэгэ Ногтоһоо нааша мүнөө хүрэтэр тоолоходо, үе залгамжалһан 8—9 үе болоно. Эдэнэй наһа жэлээр тухайлхада, Ногтын табан хүбүүн Үнгөөдэ нютагжаһаар лаб хоёр зуу гаран жэл болоһон хэбэртэй.

Үг нютаг — Ацагадтаа үлэгшэ Горье гэгшын үри һадаһан тухай үнгөөгэйхидэй угай бэшэг дотор юуншье үгы. Харин Хайсагар нютагта ошоһон Нори гэдэг эсэгын һалаа һадаһан түрүүшын үедэ бага зэргэ тэмдэглэгдэжэ ябаһан аад, һүүлшэг тээшээ баһал гаһалташанхай.

РЕВОЛЮЦИИН урда тээ Обор-Үнгөөгэй буряадай дунда бэшэг мэдэхэ хүн гэжэ үгы тооной байһан. Хүн зонойнь гоо нилээд олон байгаа. Хэды харанхы, гээгдэнги байдалтай байбашье, Октябриин социалис революциин гэгээн туяата удха шанарые зүбөөр ойлгожо, Обор Үнгөөтэй буряадууд граждан дайнай үедэ улаан партизануудай отрядуудта али болохо туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлжэ байһан юм. Жэшээлхэдэ, Прибайкалиин сэрэгэй округой главна штабһаа партизан сэрэгүүдтэ үгтэһэн 1920 оной февралиин 5-най захиралта дотор иигэжэ бэшэгдэһэн байна:

«Армиин хэрэглэмжэдэ туһаламжа болгон, өөһэдынгөө һайн дураар 26.003 түхэриг 50 мүнгэ, 50 толгой эбэртэ бодо мал, 23 толгой хони, ямаа, 83 пууд оооһо талха үгэһэн Оборой болон Булагай сомоной буряад нүхэдтэ Арадай армиин нэрэһээ, Центральна гүйсэдкомой болон Прибайкалиин сэрэгэй главна штабай нэрэһээ үнэн зүрхэнэй баясхалан хүргэнэбди».*)
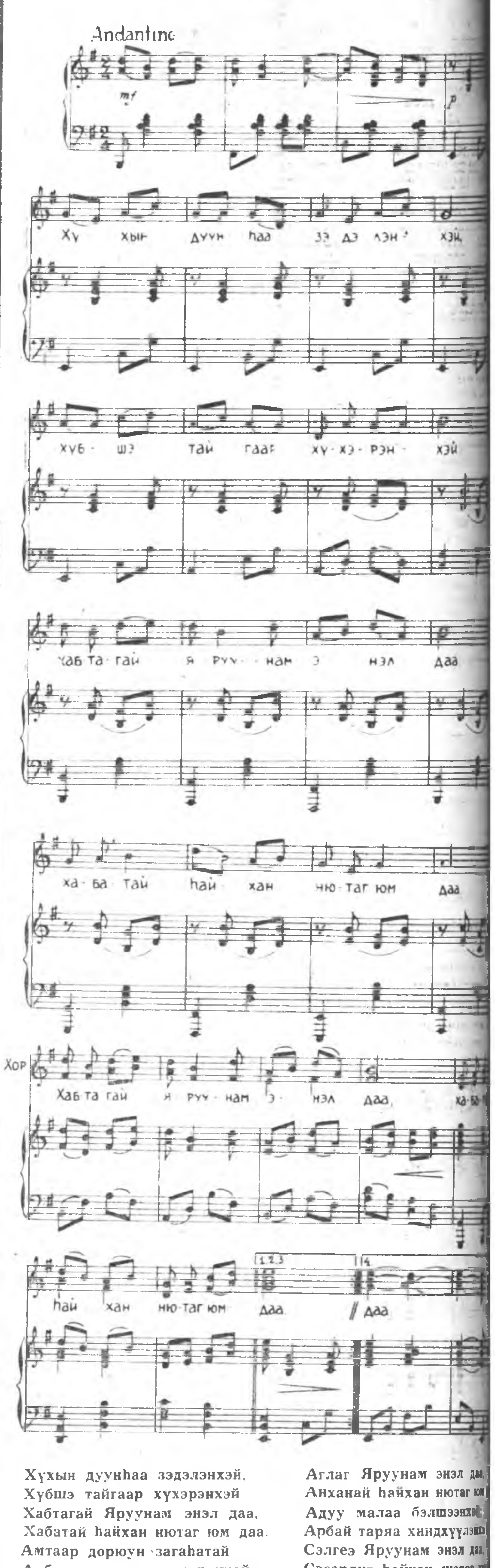
1923 ондо Буряадай Автономито Совет социалис республикын байгуулагдахада Обор-Үнгөөгэй буряадууд Шэтын округой газар дээрэ байһан тула тэрэ округой Бада нютагта түбтэй Хёлго-Буряадай, удаань Могзоон түбтэй Хёлго-Хуасайн районуудта ороһон юм. Хожомынь шэнээр районуудые хубаарилгада, Шэтын областиин Петровско-заводой райондо оронхой. Мүнөө эндэхи буряадууд Обор нютагтаа түблэн түбхинэжэ, хүршэ ород тосхонуудаараа нэгэдэн, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо ашатай һайхан ажаһуудаг. Нютагтаа 10 жэлэй дунда һургуулитай. Дээдэ эрдэмтэй өөһэдын буряад багшанар, агроном, зоотехник, ветврач гэхэ зэргын олон мэргэжэлтэдтэй болонхой. Хёлго мүрэнэй хойто бэеынь үрэжэлтэ газар дээрээ таряа тарина, мал ажал эрхилнэ.

Д. ЦЫБЕНОВ.

*) Б. Д. Цыбиков. «Нерушимая дружба бурят-монгольского и русского народов» гэжэ 1957 ондо хэблэгдэһэн номһоо абтаба.

ЯРУУНАМ ҺАЙХАН Д…

Хүгжэмынь Ж. БАТУЕВАЙ Үгэнь Ш. НИМБУЕВ…

Хүхын дуунһаа зэдэлэнхэй,
Хүбшэ тайгаар хүхэрэнхэй
Хабтагай Яруунам энэл даа,
Хабатай һайхан нютаг юм даа.
Амтаар дорюун загаһатай
Арбаад нуураар яларанхай

Аглаг Яруунам энэл да…
Анханай һайхан нютаг юм…
Адуу малаа бэлшээнхэй…
Арбай таряа хиндхүүлэнхэй…
Сэлгеэ Яруунам энэл да…
Сэсэрлиг һайхан нютаг юм…

«ПРАВДА БУРЯТИИ» МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Эрдэм ухаанай гуламта» гэһэн түрүү бэшэг. ТАСС-ай материалнууд. «Ленинскэ ажалай вахтада» гэһэн гаршаг доро информацинууд.

Хоёрдохи хуудаһанда: В. Шатов гэгшын статья. Нютаг н… гай һонин. ТАСС-ай матер…нууд. «Шэнэ юумэ үүсхэгш… лохлетнай уринабди» … Н. Мальцевай статья.

Гурбадахи хуудаһанда: … саанаһаа ерэһэн телеграмма… Редакцида ороһон бэшэгүү…

Дүрбэдэхи хуудаһанда: «Си…ские огни» гэһэн журнал—… айлшан.

ЭНЭЭНИИЕ дуулаа һэн гүт?

● **Хорхой шумуулай бэеынгээ шэгнүүрһээ дээшэ юумэ үргэхэ хүсэтэй байһыень эрдэмтэдэй шэнжэлгээр элирһэн байна. Шоргоолзон өөрынгөө шэгнүүрһээ 52 дахин, зүгы 24 дахин ехэ ашаа дааха шадалтай байшоо. Хэрбээ зүгые хүллөөд юумэ зүдхүүлээ һаа, өөрһөө 300 дахин ехэ юумэ шэрэжэ шадаха. Саашадань хэһэн шэнжэлгээр, хорхой шумуул томо болохо бүридөө, бэеынь шэгнүүрээр сасуулхада, улам бага юумэ даана. Жэшээнь, сохо 1,88 грамм бэетэй аад, 14 грамм юумэ хүдэлгэжэ шадаха байба.**

Хорхой шумуулнуудай хэр холо һүрэдэг байһание шэнжэлхэдэ, булуудха 2,5 миллиметр ута хүлтэй аад, 30—35 сантиметр утые, 15—20 сантиметр үндэрые харайха шадалтай.

Зарим түхэлэй зүгынүүдэй өөрһөө хэды дахин ехэ юумэ үргөөд ниидэхэ шадалтай, харин самолёт өөрынгөө шэгнүүрһээ бага ашаа даана.

● **Манай ороной ой тайгада 160 гаран янзын үрэ жэмэстэ болон бусад модод ургадаг.**

Орон соо жэл бүхэндэ ург… ойн жэмэс 11 миллион то… һамар—5 миллион тонно, … хяаг 330 мянган тонно бол… байха юм. Зарим ургаса … тайшье жэлдэ гектарһаа 50 … лограмм хушын һамар, 10 … лограмм һархяаг, 60 килогр… үхэр нюдэ, 100 килогр… клюквэ жэмэс түүжэ бол… байна гээд «Лесной календ… дотор бэшэгдэһэн байна.

АГНУУРИИН ГУРИМ

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет байгша оной сентябриин 6-да «Агнууриин журамые» баталаа. Агнууриин журам октябриин 1-һээ хүсэндөө орожо, 2 жэлэй туршада бүгэдын сахиха нангин хуули болоно.

Энэ журамай гол удхань иимэ:

Манай республикын газар дээрэ амидардаг зэрлиг ангууд болон шубууд гүрэнэй агнууриин жаса гэжэ тоологдоно. Гүрэнэй жасые хаана, хэзээ, ямар аргаар ашаглаха тухай дурсагдаһан агнууриин хуули дотор тодорхойгоор бэшэгдэнхэй.

Агнууриин билет хадаа ан агнаха эрхэ олгоһон тусхай үнэмшэлгэ болоно. Дробовик буу, дари, шаба гэхэ мэтэ хэрэгсэлнүүд агнууриин билеттэй хүндэ худалдагдаха.

Зэрлиг ангай арһан, мяхан заатагүй гүрэндэ тушаагдаха ёһотой юм. Ангай арһаар малгай, бээлэй, заха болон дэгэл оёод наймаалха хорюултай.

18 наһа гүйсэһэн хүн ангуушадай бүлгэмэй гэшүүн болохо эрхэтэй.

Хэрмэ, шандага, һолонго, бүдүүн хүзүү октябриин 20-һоо февралиин 15 хүрэтэр, үнэгэ ноябриин 1-һээ февралиин 15, дорго, тарбага — сентябриин 1-һээ эшээндээ ороторнь, галуу, нугаһа сентябриин 1-һээ октябриин 31, торхируу, хүдүү, хура, һойр октябриин 1-һээ январиин 15 болотор агнаха болзортой юм.

Булга, баабгай болон туруута ангуудые тусхай зүбшөөлтэйгөөр агнаха. Зүбшөөл дээрэ агнууриинь болзор заагдаһан байха.

Хүн шубуу, тоодог, бодон гахай, аргали, халюу алаха, үргээл хэжэ агнаха, зэрлиг ангуудые бaряад тэжээхэ, хабартаа нугаһа, галуунай агнуури хэхэ хорюултай.

Агнууриин журам эбдэгшэд 20 түхэригэй ялада һуудаг. Хэрбээ хуули бусаар агнуури хэжэ, гүрэнэй жасада хохидол ушаруулаа һаа, ялаһаа гадуур эрхэтэнэй нэхэбэри (гражданский иск) — ангай сэн түлэхэ.

Хандагай нюусаар алаа һаа 500 түхэриг, буга—500 түхэриг, баабгай—100, аргали, гүрөөһэ, хабарга—50 түхэриг, дорго—20, тоодог, хүн шубуу, һойр—10, хура, хүдүү, торхируу, нугаһа алабал 5 түхэригэй нэхэбэри түлэхэ.

Хуушан гуримай ёһоор, бугын түлөө 150 түхэриг түлэдэг байгаа. Шэнэ хууляар 500 түхэриг болонхой. Юундэб гэхэдэ, арһа, мяханһаа гадуур үнэтэ шуһан эбэр бугаһаа абтана бшуу. Яла ашагдаһанай һүүлдэ хоёрдохёо баригдабал, нэгэ жэлээр эрхээ хаһагдаха гү, али 200 түхэригэй яла ашажа, агнууриинь зэбсэгые хүряан абаха болоно. Буга, хандагай унагаагшад 1 жэлээр эрхээ хаһагдаха гү, али 500 түхэригэй яла түлэхэ. (500 түхэриг нэхэбэри түлэһэнһөө гадуур) агнууриинь зэбсэг абтаха.

Ангуушан бүхэн агнууриин журамые наринаар сахиха, тэрэниие эбдэгшэдтэй тэмсэхэ уялгатай.

М. ГЫЛЫКОВ,
Буряадай агнууриин управлениин ахалагша мэргэжэлтэ.

СЭНХИР ЭКРАНУУДТА

16 час 55 минутаһаа «Уран һайханай самодеятельность» гэһэн суглуулбари.

18 час 05 минутаһаа Москваһаа дамжуулга: футболоор СССР-эй түрүү һиири эзэлхын түлөө мүрысөөн—(Москвагай «Спартак», Ташкентын «Пактакор» командануудай наадан Ташкентһээ дамжуулагдаха).

19 час 45 минутаһаа К. Симоновэй «Дым отечества» гэһэн зүжэг М. Горькиин нэрэмжэтэ МХАТ-ай сценэһээ харуулагдаха.

Гүрэнэй Буряадай филармони һайхан хоолойтой, дууша эхэнэрнүүдые хатар, дуунай «Байгал» ансамблиин хоорто конкурсын гуримаар ноябриин 20-һоо абажа эхилхэнь.

Орохо дуратайшуул иимэ адресаар мэдүүлгэнүүдээ эльгээжэ болоно: Улаан-Үдэ хото, Ленинэй гудамжа 53, Буряадай филармони.

1969 оной январиин 1 болотор конкурс үргэлжэлхэ.

Редакторай орлог…
М. Н. НИМА…

Манай адрес, телеф…

г. УЛАН-УДЭ, ул. Лени… Телефоны: редактора — … приёмная — 54-93, зам. ре…ра — 68-08, зам. редактора—… ответ. секретаря — 50-52, зам. … вет. секретаря — 66-76, … партийной жизни — 60-91, … го хозяйства — 64-36, 63-88, … ганды и агитации — 56-23, … мышленности и строитель… 61-35, советского строител… быта — 69-58, культуры и … 60-21, писем и рабселько… 67-81, информации — 34-05, … ственная приёмная — 56-62, … ное бюро — 57-63, фотола… рия — 33-61.

Гор. Улан-Удэ, типогр… Управления по печати при С… Министров БурАССР.
Н-03690.

Зак. № 1…